

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101006/I/2018/36066205951275524

PODMIENKY INCIDENCIE ŠPECIFICKÉHO ZDANENIA
TABAKU

Diplomová práca

2018

Bc. Olívia Jurová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

PODMIENKY INCIDENCIE ŠPECIFICKÉHO ZDANENIA
TABAKU

Diplomová práca

Študijný program: Daňovníctvo a daňové poradenstvo

Študijný odbor: Financie, bankovníctvo a investovanie

Školiace pracovisko: Katedra financií

Vedúci záverečnej práce: Ing. Martin Geško, PhD.

Bratislava 2018

Bc. Olívia Jurová

Pod'akovanie

Týmto by som chcela poďakovať Ing. Martinovi Geškovi, PhD. za pomoc, usmernenie a odborné rady, ktorými pomohol pri vypracovaní tejto diplomovej práce.

ABSTRAKT

JUROVÁ, Olívia: *Podmienky incidencie špecifického zdanenia tabaku*. Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Martin Geško, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2018, 61 s.

Cieľom diplomovej práce je overiť predpoklad, že zvyšovanie sadziieb dane z tabakových výrobkov je efektívnym opatrením na zníženie spotreby tabakových výrobkov. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje 12 grafov a 3 tabuľky. Prvá kapitola je venovaná vymedzeniu teoretických základov v problematike daňovej incidencie. Popisuje tiež právny rámec, ktorý ovplyvňuje podmienky tabakového trhu v Slovenskej republike. Prvá kapitola charakterizuje opatrenia používané na zníženie spotreby tabakových výrobkov, implementáciu týchto opatrení v zahraničí a hodnotí ich efektívnosť. V druhej kapitole je stanovený hlavný cieľ práce spolu s čiastkovými cieľmi, ktoré pomohli k splneniu hlavného cieľa. Tretia kapitola je venovaná metodike práce a charakterizuje objekt skúmania, popisuje výskumné metódy použité v práci a spôsob získavania údajov. Záverečná kapitola sa zaoberá analýzou získaných dát o sadzbe dane, príjmoch z dane z tabakových výrobkov a ich vplyvom na spotrebu tabakových výrobkov na Slovensku. Záverečná kapitola obsahuje komparáciu použitia finančných a nefinančných opatrení s cieľom znížiť spotrebu tabakových výrobkov. Výsledkom riešenia danej problematiky je posúdenie efektívnosti zvyšovania sadzby dane z tabakových výrobkov za účelom zníženia spotreby tabakových výrobkov.

Kľúčové slová: daňová incidencia, daňový presun, zdanenie tabaku, spotrebná daň, efektívnosť, sadzba dane, spotreba tabaku, kontrola tabaku, opatrenia na zníženie spotreby tabaku

ABSTRACT

JUROVÁ, Olívia: *Specific conditions of the incidence of tobacco taxation*. University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Finance. – Thesis Supervisor: Ing. Martin Geško, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2018, 61 p.

Main objective of the thesis is the verification of an assumption, that tobacco tax increase is an effective policy for reducing tobacco consumption. The thesis is divided into four chapters. It contains 12 charts and 3 tables. The first chapter is dedicated to characterization of basic theoretical concepts of tax incidence. It also describes legal framework that dictates the terms and conditions of tobacco trade in Slovak Republic. This chapter defines methods used for decreasing tax consumption, characterizes implementation of said methods abroad and evaluates their effectiveness. The second chapter introduces the main aim of the thesis. The third chapter describes methodology used for completing the main objective of the thesis, characterizes the research subject and describes the approach to obtaining data. The last chapter deals with the analysis of obtained data on tobacco tax rates, tobacco tax revenues and their impact on tobacco consumption in Slovakia. The last chapter contains a comparison of using financial and non-financial methods for decreasing tobacco consumption. The result of the thesis is an effectiveness evaluation of tobacco tax increase as a tool for decreasing tobacco consumption.

Keywords: tax incidence, tax shifting, tobacco taxation, excise tax, effectiveness, tax rate, tobacco consumption, tobacco control, interventions to reduce tobacco consumption

Obsah

Úvod.....	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky na Slovensku a v zahraničí.....	10
1.1 Daňový dopad	10
1.2 Daňový presun	10
1.3 Faktory ovplyvňujúce daňový dopad a presun.....	11
1.3.1 Elasticita ponuky a dopytu.....	11
1.3.2 Veľkosť a druh dane	11
1.3.3 Významnosť a štruktúra trhu	11
1.3.4 Časový faktor	12
1.3.5 Otvorenosť ekonomiky	13
1.4 Legislatíva vplyvajúca na tabakový trh v Slovenskej republike.....	13
1.5 Opatrenia na zníženie spotreby tabakových výrobkov	15
1.5.1 Zvýšenie ceny a zdanenie	15
1.5.2 Zákaz reklamy a propagácie	16
1.5.3 Zvyšovanie informovanosti spotrebiteľov	16
1.5.4 Obmedzenie fajčenia.....	16
1.5.5 Podpora ukončenia fajčenia	17
1.5.6 Regulácia nelegálneho trhu.....	17
1.6 Efektívnosť opatrení na zníženie spotreby tabaku vo svete.....	18
2 Ciele práce	33
3 Metodika práce a metódy skúmania	35
4 Výsledky práce a diskusia	36
4.1 Sadzby spotrebnej dane z tabakových výrobkov	36
4.2 Spotreba tabakových výrobkov	38
4.3 Príjmy zo spotrebnej dane z tabakových výrobkov	45
4.4 Opatrenia kontroly tabaku zavedené na Slovensku	47
4.5 Efektívnosť opatrení na zníženie spotreby tabakových výrobkov na Slovensku	55
Záver	60
Zoznam použitej literatúry.....	62

Zoznam grafov:

Graf č. 1: Cena za balenie cigariet v medzinárodnej parite kúpnej sily doláru a podiel špecifickej a kombinovanej časti sadzby podľa typov daňových systémov v roku 2014. ..21	21
Graf č. 2: Ročný cenový index tabakových výrobkov a spotreba cigariet (18+) v USA25	25
Graf č. 3: Počet municipalít s lokálnymi zákonmi zakazujúcimi fajčenie na pracoviskách, reštauráciách a ostatných verejných priestoroch v USA.28	28
Graf č. 4: Vývoj špecifickej a minimálnej časti sadzby dane z cigariet 2004-2019.....38	38
Graf č. 5: Vývoj spotreby cigariet v rokoch 2005-2017 v mil. €.....39	39
Graf č. 6: Nelegálna spotreba cigariet v mil. € na území Slovenskej republiky 2006-201640	40
Graf č. 7: Pomer nelegálnej spotreby na hodnotách legálnej spotreby cigariet na Slovensku v rokoch 2006-2016.....41	41
Graf č. 8: Pomer fajčiarov a nefajčiarov na Slovensku v roku 2015 a 201742	42
Graf č. 9: Vývoj ceny krabičky cigariet Marlboro King Size 2007-201743	43
Graf č. 10: Vývoj váženej priemernej ceny na Slovensku 2011-201744	44
Graf č. 11: Príjmy z dane z tabakových výrobkov na základe hotovostnej metodiky 1997-201645	45
Graf č. 12: Podiel príjmov z dane z tabakových výrobkov na príjmoch zo spotrebných daní v roku 2016.46	46

Zoznam tabuliek:

Tabuľka č. 1: Sadzby dane z tabakových výrobkov 14	14
Tabuľka č. 2: Vývoj sadzieb dane z tabakových výrobkov v SR od roku 1994 po súčasnosť.....36	36
Tabuľka č. 3: Vývoj počtu fajčiarov na Slovensku medzi 2015 a 2017 podľa veku.....42	42

Úvod

Tabakové výrobky sú väčšinou veľmi dobrými kandidátmi na zdanenie. Typicky sú vyrábané malým množstvom výrobcov a trh zriedka ponúka dokonalé substitúty týchto produktov. Je dokázané, že dopyt po nich je relatívne neelastický, minimálne v krátkom období. Zásluhou neelastického dopytu totiž dokážu generovať nemalé príjmy, pričom vytvoria menej deformácií na trhu, než keby boli zdanené iné produkty s vyššou elasticitou dopytu. Spotrebná daň z tabakových výrobkov slúži efektívne ako daň, ktorou sa zaťažuje spotreba produktov s negatívnymi externalitami. Je výhodná aj z fiškálneho hľadiska – umožňuje prívod značných príjmov do štátneho rozpočtu, ktoré sa neskôr môžu využiť za účelom znižovania zdravotných dopadov fajčenia na populáciu. Elasticita dopytu po tabakových výrobkoch je síce užitočným ukazovateľom pre určenie efektívnosti zdanenia tabaku z fiškálneho hľadiska, avšak efekt na spotrebiteľov nie je takým častým predmetom skúmania a ostáva pomerne nejasné, či zdanenie tabaku skutočne zníži spotrebu alebo sa prejaví len zmenami spotrebiteľského správania a rastom daňových únikov.

Vyššie príjmy zo zdanenia tabaku a nižšia spotreba tabakových výrobkov sa môžu javiť ako protichodné ciele vlády. Nepretržité generovanie príjmov je podmienené záujmom spotrebiteľov naďalej tabakové výrobky spotrebovať. V podmienkach súčasných ekonomík platí, že vlády sú viac zamerané na udržanie a zvýšenie príjmov do štátneho rozpočtu. Zvýšenie sadzby dane z tabakových výrobkov sa premietne vo vyšších cenách tabakových výrobkov na trhu, čo je spôsobené dodatočným presunom daňového bremena z výrobcov tabakových produktov na konečných spotrebiteľov. Zníženie spotreby tabakových výrobkov je možné dosiahnuť aj s použitím iných opatrení, než je zvyšovanie sadzieb ich zdanenia.

Cieľom tejto diplomovej práce je overenie predpokladu, že zvýšenie sadzieb spotrebnej dane z tabakových výrobkov je efektívnym opatrením pre zníženie ich spotreby v podmienkach Slovenskej republiky. Snaha znížiť spotrebu tabakových výrobkov je často krát odôvodnením pre uvalenie vyšších sadzieb zdanenia. Je nutné si však položiť otázku, či vyššie sadzby dane naozaj pôsobia na zníženie spotreby a či je to najefektívnejším nástrojom, ktorý sa dá využiť pre tento cieľ. V práci popisujeme tiež nefinančné opatrenia, ktoré sa využívajú na zníženie spotreby tabakových výrobkov. Skúmame ich dopad na spotrebu a v záverečnej časti práce porovnávame efektívnosť finančných a nefinančných opatrení.

1 Súčasný stav riešenej problematiky na Slovensku a v zahraničí

1.1 Daňový dopad

Teória o daňovej incidencii sa zaoberá dopadmi daňových zákonov a správaním subjektov dane a rozlišuje formálne a hmotné daňové zaťaženie. Formálne daňové zaťaženie predstavuje tie platby, ktoré daňové subjekty reálne odvádzajú správcovi dane a hmotné daňové zaťaženie sú straty na úžitku subjektu dane, ktoré pociťuje vplyvom uvalenej dane. Z daňových teórií vyplýva, že dane predstavujú daňové bremeno, ktorému sa platitelia dane snažia vyhnúť alebo ho presunúť na iné subjekty. Kto teda v skutočnosti toto daňové bremeno znáša? V praxi môže byť konečné daňové bremeno rozdielne od povinnosti platiť daň určenej zákonom a vo všeobecnosti platí, že daňové bremeno nesú jednotlivci.

1.2 Daňový presun

S daňovým dopadom je úzko spätý daňový presun. Ide o presun daňového bremena alebo jeho časti daňovým subjektom zákonne povinným platiť daň, na iný subjekt prostredníctvom zmeny svojho správania. Rozoznávame tieto druhy daňového presunu:¹

- Daňový presun dopredu – presun na kupujúceho, spotrebiteľa
- Daňový presun dozadu – presun na predávajúceho, dodávateľa, zamestnanca
- Priečny daňový presun – zvýšenie ceny iného produktu, než toho na ktorý bola uvalená daň
- Čiastočný daňový presun – dôjde k presunu len časti dane
- Úplný daňový presun – presunie sa celá daň
- Nulový daňový presun – k daňovému presunu vôbec nedôjde
- Daňový presun nad 100% – daňový presun je väčší, než uvalená daň

¹ ZUBALOVÁ, Alena. a kol. Daňové teórie a ich využitie v praxi. Bratislava : Iura Edition, 2012. s. 36. ISBN 978-80-8078-487-4.

1.3 Faktory ovplyvňujúce daňový dopad a presun²³

Možnosť presunu daňového bremena a jeho následný dopad ovplyvňujú faktory, ktoré si popíšeme v nasledujúcej časti. Najvýznamnejší vplyv z týchto faktorov má elasticita ponuky a dopytu.

1.3.1 *Elasticita ponuky a dopytu*

Elasticita je jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich daňový dopad. Daňové bremeno dopadá väčšou váhou na stranu trhu s nižšou elasticitou. Elasticita meria schopnosť spotrebiteľa alebo výrobcu opustiť trh, ak sa podmienky na trhu zmenia na nepriaznivé. Nízka elasticita dopytu predstavuje situáciu kedy kupujúci nemajú veľa iných možností vzhľadom na spotrebu konkrétneho statku. Nízka elasticita ponuky znamená, že naopak predávajúci nemajú veľa iných možností vzhľadom na výrobu daného statku. Z toho vyplýva, že strana trhu s menšími možnosťami nemôže trh opustiť a znáša tak väčšiu váhu daňového bremena.⁴

1.3.2 *Veľkosť a druh dane*

Ak je daň príliš vysoká, je vyššia pravdepodobnosť, že výrobca presunie daňové bremeno dopredu alebo dozadu. Pri nižšej dani je možnosť, že bude absorbovaná výrobcom pretože sa mu bude zdať zanedbateľnejšia. Rozdiel nastáva tiež medzi priamymi a nepriamymi daňami. Priame dane sa podľa teoretických východísk nedajú presúvať, zatiaľ čo nepriame dane možno presúvať zvyšovaním cien produktov.

1.3.3 *Významnosť a štruktúra trhu*

Podmienky presunu daňového bremena sú rozdielne na trhoch dokonalej konkurencie, monopolu a monopolistickej konkurencie. Za podmienok dokonalej konkurencie je cena určovaná ponukou a dopytom. Krivka dopytu je dokonale elastická, takže presun dane nie je možný zvýšením ceny produktu. Daňové bremeno nemôže byť posunuté ani dozadu, pretože ponuka je taktiež dokonale elastická. V dlhom období sa však výrobcom naskytá možnosť znížiť ponuku, čím sa zvýši cena produktu a takto dokážu

² MOHEETH, M. Incidence and Shifting of Tax : 12 Factors [online]. In: *Accounting Notes*. Dostupné na: <http://www.accountingnotes.net/taxation/tax-shifting/incidence-and-shifting-of-tax-12-factors/10063>

³ WEBI, Devan. Factors that determine tax shifting. [online]. 19.11.2013. Dostupné na: <http://devanwebi.blogspot.sk/2013/11/factors-that-determine-tax-shifting.html>

⁴ ZUBALOVÁ, Alena a kol. Daňové teórie a ich využitie v praxi. Bratislava : Iura Edition, 2012. s. 37-38. ISBN 978-80-8078-487-4.

presunúť daňové bremeno. Ak je zdanený produkt menej trvanlivý, jeho krivka ponuky je dokonale neelastická a celé daňové bremeno ponesie predávajúci. Naopak pri tovaroch dlhodobej spotreby môže byť daňové bremeno presunuté dopredu na kupujúcich.

V podmienkach monopolu akékoľvek zdanenie produktu monopolistu môže viesť k daňovému presunu. V akej výške sa to monopolistovi podarí, závisí od elasticity ponuky a dopytu po jeho produkte. Záleží to tiež od charakteru uvalenej dane, dopytu po jeho výrobku a výrobných nákladoch vynaložených na jeho produkt. Ak je zdanený príjem monopolistu, nemôže daňové bremeno presunúť na spotrebiteľa. Za podmienok neelastického dopytu po produkte monopolistu, budú niesť celkové daňové bremeno spotrebiteľia. Pri elastickom dopyte po zdanenom produkte ponesie daňové bremeno monopolista. Opačná situácia nastane pri neelastickej ponuke kedy bremeno bude znášať monopolista a elastickej ponuke, čo bude znamenať znášanie väčšieho bremena spotrebiteľmi. V prípade, že dopyt po produkte monopolistu je viac elastický než jeho ponuka, väčšie daňové bremeno bude niesť monopolista a naopak.

Monopolistická konkurencia je charakteristická mnohými firmami v odvetví, diferenciaciou produktov a cenou stanovenou cenovými vodcami. V daných podmienkach často zastáva funkciu cenového vodcu jedna alebo dve firmy. V prípade, že uvalená daň ovplyvňuje výrobné náklady cenového vodcu, môže byť daňové bremeno presunuté na kupujúceho ak je dopyt po tomto produkte neelastický. Ak daň ovplyvňuje len výrobné náklady menších firiem, presun daňového bremena pre nich môže byť náročný. Menšie firmy sú tak nútené prispôbiť sa cene určenej cenovými vodcami a tým pádom nesú daňové bremeno.

1.3.4 Časový faktor

Čas ovplyvňuje možnosti prispôsobenia sa plateniu daní. V krátkom období je ponuka neelastická, takže väčšia časť bremena bude znášaná predávajúcim. Naopak keďže v dlhom období je ponuka viac elastická, predávajúci majú viac času presunúť daňové bremeno na kupujúcich. Je teda náročné presúvať daňové bremeno v krátkom období a ľahké ho presúvať v dlhom období.

1.3.5 Otvorenosť ekonomiky

Čím je ekonomika otvorenejšia, tým vyššie sú elasticita dopytu a ponuky, čo v konečnom dôsledku najviac ovplyvňuje možnosť presunu daňového bremena. Pružnejšia je ponuka výrobných faktorov, vrátane práce – tie sa totiž môžu presunúť pri zmene ceny do zahraničia. Dopyt po domácich produktoch je pružnejší, pretože pri zvýšení domácich cien spotrebiteľa zvýšia dopyt po výrobkoch zo zahraničia. Skutočný daňový dopad nevieme určiť jednoznačne, pretože v tomto prípade sa stane elastickejším aj dopyt, aj ponuka. Záleží od konkrétneho trhu a od toho, či preváži zmena v dopyte alebo ponuke.

1.4 Legislatíva vplývajúca na tabakový trh v Slovenskej republike

Podmienky zdanenia tabaku a tabakových výrobkov na území Slovenskej republiky v súčasnosti legislatívne vymedzuje Zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov. Za predmet dane považuje tabakové výrobky vyrobené na daňovom území, dodané z iného členského štátu Európskej únie alebo dovezené z územia tretieho štátu. Tabakovým výrobkom sa rozumie cigareta, cigara, cigarka a tabak. Od 01.05. 2017 je predmetom dane považuje aj výrobok s obsahom tabaku, ktorý sa nespotrebuje počas procesu horenia, tzv. bezdymový tabakový výrobok. Základom dane tabakových výrobkov je množstvo v kilogramoch s výnimkou cigariet. Základom dane cigariet je počet kusov v spotrebiteľskom balení cigariet a cena cigariet uvedená na kontrolnej známke. Pri bezdymovom tabakovom výrobku je základom dane hmotnosť tohto tabaku vyjadrená v kilogramoch. Daň z cigariet sa vyčíslí ako súčet špecifickej časti a percentuálnej časti kombinovanej sadzby dane. Špecifická časť je súčinom kusov cigariet v spotrebiteľskom balení cigariet a špecifickej časti kombinovanej sadzby dane prepočítanej na kus cigarety. Daň z cigár, cigariet a tabaku sa počíta ako súčin základu dane a sadzby dane.

Sadzba dane z tabakových výrobkov je podľa súčasného znenia zákona o spotrebnej dani z tabakových výrobkov ustanovená nasledovne:

Tabuľka č. 1: Sadzby dane z tabakových výrobkov

Predmet dane	Sadzba dane	
Tabak	71,11€/kg	
Cigary, cigarky	71,11€/kg	
Cigarety	Špecifická časť	Percentuálna časť
	59,50€/1000 ks	23% z ceny cigariet

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Zákona č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov

Minimálna sadzba dane z cigariet je 91€/1000 ks. Táto minimálna sadzba sa používa ak vypočítaná výška dane nedosiahne minimálnu sadzbu, alebo ak výšku dane z cigariet nie je možné určiť. Tieto sadzby sú platné v zdaňovacom období v roku 2018, avšak už je pripravené nové znenie zákona, ktoré nadobudne účinnosť od 01.02.2019 a to zahŕňa zvýšenie sadzieb. Sadzba dane z tabaku, cigár a cigariet sa zvýši na 76,70€/kg a špecifická časť sadzby dane z cigariet narastie na 64,10€/1000 ks. Percentuálna časť sadzby 23% sa nezmení, avšak minimálna časť sadzby sa zvýši na 100,10€/1000 ks. Zákon o spotrebnej dani z tabakových výrobkov ďalej vymedzuje označovanie tabakových produktov kontrolnou známkou, ich prepravu a dozor nad ich držbou a pohybom.

Okrem zákona o spotrebnej dani z tabakových výrobkov a zákona o dani z pridanej hodnoty, tabakový trh na Slovensku ovplyvňujú nasledujúce právne normy:

- Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii
- Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame
- Zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov s doplnením v podobe Zákona č. 465/2005 Z. z.
- Zákon č. 89/2016 Z. z. o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov a súvisiacich výrobkov

Tieto zákony nepriamo ovplyvňujú výrobcov tabakových produktov a ich primárnou úlohou je regulácia výroby, predaja a spotreby tabakových výrobkov a tiež ochrana obyvateľstva pred škodlivými následkami fajčenia. Pri ich presadzovaní sa kládol dôraz na to aby neslúžili na trestanie fajčiarov. Zakazujú reklamu tabakových výrobkov na všetkých druhoch informačných nosičov, rozdávanie vzoriek tabakových výrobkov na verejnosti a sponzorstvo výrobcov tabakových produktov. Ďalej zakazujú vysielanie reklamy na

tabakové výrobky, vrátane skrytej reklamy a telenákupu. Je zakázané právnickým alebo fyzickým osobám s hlavnou činnosťou v podobe výroby alebo predaja tabakových výrobkov pôsobiť ako sponzor programu. Zákon o ochrane nefajčiarov zakazuje predaj tabakových výrobkov na vybratých miestach ako sú predajne s tovarom pre deti, školy, školské zariadenia a zdravotnícke zariadenia. Tiež je zakázaný predaj tabakových výrobkov formou podomového a zásielkového predaja a predaj z automatov. Zákon kladie dôraz na zákaz predaja tabakových výrobkov osobám mladším ako 18 rokov. Dôležitou súčasťou zákona o ochrane nefajčiarov je vymedzenie miest so zákazom fajčenia. Zakazuje fajčenie vo vozidlách osobnej prepravy, na verejných letiskách, na staniciach a zastávkach, v školách, v predškolských zariadeniach, v študentských domovoch, v zdravotníckych zariadeniach, v niektorých kultúrnych zariadeniach a športových zariadeniach. Osobitný predpis ustanovuje zákaz fajčenia na pracoviskách.⁵

1.5 Opatrenia na zníženie spotreby tabakových výrobkov⁶

1.5.1 Zvýšenie ceny a zdanenie

„Cukor, rum a tabak sú komodity, ktoré k životu nikto nepotrebuje, ale sú predmetom univerzálnej spotreby a preto sú mimoriadne vhodným predmetom zdanenia.“⁷

Dôkazy zaznamenané rôznymi štúdiami potvrdzujú, že zvýšenie cien cigariet má skutočne za následok zníženie dopytu po nich. Vyššie ceny tabakových výrobkov zabraňujú spotrebiteľom začať fajčiť. Znižujú prípady opätovného vrátenia sa k spotrebe tabakových výrobkov tých spotrebiteľov, ktorí prestali fajčiť. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie v priemere 10%-né zvýšenie ceny spotrebiteľského balenia cigariet vyústi v znížení dopytu po cigaretách o 4% vo vysoko príjmových skupinách a v nízko a stredne príjmových skupinách je vplyv ešte väčší. Spotrebiteľia s nižšími príjmami sú totiž viac citliví na zmeny cien. Taktiež deti a mládež sú viac citlivé na zmeny cien, čo umožňuje cenovým zásahom značne ovplyvniť spotrebu tabakových výrobkov u tejto vekovej kategórie.

⁵ § 6 ods. 5 zákona č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci

⁶ World Health Organization. Interventions to reduce tobacco consumption. [online]. Dostupné na: <http://www.who.int/tobacco/research/economics/interventions/en/>

⁷ SMITH, Adam. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London : W. Strahan and T. Cadell, 1776.

1.5.2 Zákaz reklamy a propagácie

Jedným z efektívnych opatrení zníženia spotreby tabakových výrobkov je zakázanie reklamy a akejkoľvek propagácie tabakových výrobkov. Svetová banka potvrdzuje, že rozsiahle zákazy reklamy a propagovania naozaj znižuje dopyt po tabaku. Podľa štúdie vedcov z americkej výskumnej organizácie Národný úrad pre ekonomický výskum, zákaz reklamy tabakových výrobkov dokáže znížiť spotrebu tabaku o viac než 6%.

1.5.3 Zvyšovanie informovanosti spotrebiteľov

Existujú dôkazy o tom, že množstvo spotrebiteľov tabakových výrobkov si nie je vedomých vysokého rizika ochorenia a predčasného úmrtia spôsobeného konzumáciou tabaku. Najmä v nízkopríjmových krajinách nevedia spotrebiteľia o týchto rizikách vôbec nič. S konzumáciou tabaku ľudia zvyčajne začínajú v mladom veku a sú si tak menej vedomí rizík, ktoré táto spotreba predstavuje pre ich zdravie. Aj keď majú prístup k informáciám, často nie sú schopní ich použiť na racionálne rozhodovanie. Taktiež podceňujú riziko závislosti na nikotíne. Napriek tomu sa preukázalo, že poskytnutie informácií o závislosti a smrteľných následkoch fajčenia dospelým spotrebiteľom, dokáže znížiť spotrebu tabakových výrobkov. Medzi formy zvyšovania informovanosti spotrebiteľov patria napríklad reklamné kampane zamerané proti fajčeniu a používanie grafických varovaní na baleniach cigariet. Spôsobujú spotrebiteľom takzvané informačné šoky a bolo dokázané, že sú efektívne pri znižovaní dopytu po tabaku. Najnovším úspešným príkladom kampane proti fajčeniu je reklama írského Úradu pre zdravotnú starostlivosť (HSE) z roku 2017.⁸ Írsku sa tak podarilo znížiť percento fajčiarov z 29% na 22% od roku 2007. V reklamnom spote tvrdia, že v krajine je v súčasnosti viac ľudí, čo sa vzdalo fajčenia, než fajčiarov.

1.5.4 Obmedzenie fajčenia

Fajčiari predstavujú ohrozenie zdravia pre všetkých vo svojom okolí, pretože ich vystavujú vplyvu škodlivých látok. V posledných rokoch boli zaznamenané opatrenia obmedzujúce fajčenie vo verejných priestoroch vo veľa krajinách po celom svete. Tieto

⁸ NUDD, Tim. This Irish Anti-Smoking Ad Is So Good, It's Now Running in New York. [online]. In: *Adweek*. 5.1.2018. Dostupné na: <http://www.adweek.com/creativity/this-irish-anti-smoking-ad-is-so-good-its-now-running-in-new-york/>

priestory v súčasnosti zahŕňajú najmä miesta pracovísk, zastávky verejnej dopravy, reštaurácie a kaviarne. Najviac úžitku z týchto zákazov majú práve nefajčiari, ktorí sú vystavovaní menšiemu množstvu výparov obsahujúcich nikotín. Tieto reštrikcie však pomáhajú aj samotným fajčiarom obmedziť spotrebu tabaku. Veľmi dôležitým prospechom z tohto opatrenia je tiež zníženie sociálnej akceptovateľnosti fajčenia, čo v dlhodobom horizonte vedie k podpore regulácie tabaku verejnosťou.

1.5.5 Podpora ukončenia fajčenia

Liečba závislosti od nikotínu je nevyhnutnosťou každého programu pre reguláciu spotreby tabaku. Je odhadované, že až 70% fajčiarov by chcelo prestať, avšak kvôli závislosti to mnoho z nich nedokáže a je potrebné im poskytnúť pomoc. Podpora liečby nikotínovej závislosti zahŕňa rôzne techniky, z ktorých všetky sa usilujú povzbudiť a pomôcť prestať s konzumáciou tabakových výrobkov a zabrániť opätovnému návratu k fajčeniu. Liečba nikotínovej závislosti by mala byť ponúkaná v rámci programu regulácie spotreby tabaku a mala by byť integrovaná do zdravotného systému krajiny. Dve hlavné metódy liečby závislosti od nikotínu prebiehajú prostredníctvom behaviorálnej terapie alebo farmakoterapie. Behaviorálna terapia zahŕňa podporu motivácie, poradenstvo, internetovú podporu a telefonickú linku podpory, ktoré ponúkajú poradenské služby od lekárov alebo poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Farmakoterapia sa zameriava na fyziologický aspekt závislosti od nikotínu a lieči ju buď pomocou náhrady nikotínu alebo s použitím antidepresív.

1.5.6 Regulácia nelegálneho trhu

Je nevyhnutnosťou zakročiť proti pašovaniu tabaku pre efektívnu stratégiu regulácie nelegálneho trhu. Ako účinné opatrenia sa preukázali používanie kontrolných známkov, varovania na cigaretových baleniach v miestnych jazykoch, agresívne uplatňovanie legislatívy proti pašovaniu a dôsledné zavedenie pokút na odradenie pašerákov. Rozdiely v cenách tabaku medzi rôznymi štátmi môžu vytvárať podnet k pašovaniu, avšak cena nie je jediný ovplyvňujúci činiteľ. Svetová banka došla na základe ukazovateľov úrovne korupcie Transparency International k záveru, že rozsah pašeráctva v krajine má tendenciu sa zvyšovať s narastajúcou úrovňou korupcie. Tabakový priemysel z pašeráctva profituje, pretože prispieva k znižovaniu priemernej ceny, ktorú spotrebiteľ zaplatí a tým zvyšuje predaj tabakových výrobkov.

1.6 Efektívnosť opatrení na zníženie spotreby tabaku vo svete

Za najefektívnejší nástroj pre reguláciu spotreby tabakových výrobkov mnohé štúdie považujú práve zdanenie. Cena je totiž jedným z hlavných faktorov určujúcich či sa spotrebiteľom oplatí fajčiť. Zdanenie nie je efektívnym opatrením len kvôli úspešnosti znižovania spotreby škodlivých látok. Často krát je zvyšovanie sadzieb odôvodnené snahou zlepšiť zdravotný stav obyvateľstva, ale zdanenie tabakových výrobkov je najmä výhodným fiškálnym nástrojom. Zdanenie tabakových výrobkov predstavuje pre vládu príjmy pri relatívne nízkych administratívnych nákladoch, čo robí tieto dane pomerne rozšíreným nástrojom po celom svete.

Svetová zdravotnícka organizácia má ako medzinárodne uznávaná inštitúcia významný vplyv na názory ohľadne efektivity opatrení na zníženie spotreby tabaku. Je priekopníkom v oblasti boja proti mnohým závažným ochoreniam, vrátane rakoviny pľúc a srdcovo-cievnych ochorení ktorých príčinou je práve spotreba tabakových výrobkov. V roku 2003 vydala táto organizácia protokol k Rámcovému dohovoru o kontrole tabaku (FCTC).⁹ Dohovor je najväčšou medzinárodnou zmluvou, ktorá presadzuje potlačanie fajčenia a zníženie počtu úmrtí v súvislosti so spotrebou tabakových výrobkov. FCTC nie je záväzný avšak podpísalo sa pod neho 191 členov a krajiny do svojej legislatívy postupne implementujú odporúčané stratégie. Pre zníženie spotreby tabakových výrobkov WHO odporúča zavedenie 6 opatrení nazvaných MPOWER:

- Monitorovanie spotreby tabaku a preventívnych opatrení
- Ochrana ľudí pred spotrebou tabakových výrobkov
- Poskytnutie pomoci pri snahe prestať s fajčením
- Varovanie pred rizikami spôsobenými spotrebou tabaku
- Presadzovanie zákazov reklamy, propagácie a sponzorstva tabakových výrobkov
- Zvýšenie zdanenia tabakových výrobkov

⁹ World Health Organization. Framework Convention on Tobacco Control. [online]. Geneva : 2005, 36 p. ISBN 978 92 4 159101 0. Dostupné na <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf;jsessionid=325FB001A42B859740B5BC0AAFE891D6?sequence=1>

V spojení s Americkým národným inštitútom pre výskum rakoviny vypracovala WHO štúdiu o ekonomike a kontrole tabaku.¹⁰ Štúdia sa zmieňuje, že spotreba tabaku úspešne klesá najmä vo vysoko príjmových krajinách, avšak celková spotreba vo svete nezaznamenáva pokles. Väčšina nízko príjmových krajín podľa WHO nemá implementovaných dostatok opatrení aby sa im podarilo spotrebu znížiť a neúspech v znižovaní celosvetovej spotreby pripisuje tiež neustálemu rastu populácie. 80% fajčiarov sa nachádza práve v krajinách s nízkymi a strednými príjmami, preto je nepravdepodobné, že WHO splní svoj cieľ znížiť svetovú spotrebu tabaku o 30% do roku 2025.

WHO zastáva názor, že zvyšovanie sadzby dane z tabakových výrobkov je najefektívnejším opatrením, ktoré sa dá použiť pre zníženie jeho spotreby. Je to jednoduché: zvýšením sadzby spotrebnej dane z tabakových výrobkov sa zvýšia maloobchodné ceny, čo ovplyvní ľudí k zníženiu ich spotreby. Nie len, že klesne spotreba tabaku, ale narastú aj vládne príjmy. Je však veľmi dôležité aby mala krajina efektívny daňový systém a podľa štúdie je to taký, ktorý je dobre navrhnutý a spravovaný. Efektívne nastavený daňový systém stanoví vhodné daňové sadzby pre splnenie cielených daňových príjmov a minimalizuje daňové úniky. Efektívnosť zvyšovania sadzby argumentuje skromnejším a limitovaným dopadom ostatných opatrení. Napríklad zákaz fajčenia na rôznych miestach sa dá aplikovať iba raz. Zvýšenie sadzieb dane z tabaku však nie je podobne obmedzené a je možnosť ju zvyšovať viackrát podľa potreby.

Štúdia od E. Blechera a C. van Walbeeka o trendoch cenovej dostupnosti cigariet dospela k zisteniu, že v priemere sú cigarety viac cenovo dostupné vo vysokopríjmových krajinách, než v nízko a stredne príjmových krajinách, napriek ich vyššej cene.¹¹ Tento záver možno vyvodit' s použitím merania tzv. relatívnej ceny príjmov¹², ktorá rastie keď sa cigarety stávajú menej cenovo dostupnými. Cenová dostupnosť cigariet závisí od rozsahu zmien cien cigariet a HDP na obyvateľa. Spotreba cigariet je vo všeobecnosti vyššia v krajinách kde sú cigarety viac cenovo dostupné, než v krajinách s menšou cenovou dostupnosťou. Podľa Blechera a van Walbeeka tak rozdiely v úrovni cenovej dostupnosti cigariet vysvetľujú rozdiely krajín v spotrebe cigariet na obyvateľa. Ich výskum zistil, že

¹⁰ U.S. National Cancer Institute. The Economics of Tobacco and Tobacco Control. [online]. Bethesda, MD. : U.S. Department of Health and Human Services, 2016, 617 p. Dostupné na:

https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/21/docs/m21_complete.pdf

¹¹ BLECHER, Evan – VAN WALBEEK, Corné. Cigarette affordability trends : an update and some methodological comments. [online]. 18.6.2009. Dostupné na internete:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19179369>

¹² Percento HDP na obyvateľa potrebné na kúpu 100 balení s obsahom 20 cigariet

najmä vysoko príjmové krajiny zaznamenali počas sledovaného obdobia (2000-2013) rast relatívnej ceny príjmov a tiež aj spotreby cigariet, na rozdiel od nízko príjmových krajín kde nebolo možné pozorovať veľké rozdiely v cenovej dostupnosti cigariet a tiež sa v nich nepodarilo ani znížiť spotrebu.

Správa zostavená expertmi na verejné zdravie z CPSTF, ktorá sa opiera o 116 štúdií z USA a iných vysoko príjmových krajín došla k záveru, že vládny zásah, ktorý zvýši cenu tabakových výrobkov o 20%, zníži ich celkovú spotrebu o 10,4%, prevahu fajčenia u dospelých o 3,6% a iniciáciu fajčenia u mladých o 8,6%.¹³ Považujeme za dôležité spomenúť štúdie zaoberajúce sa relatívnou zmenou ceny jedného tabakového produktu a dopadom tejto zmeny. Riaditeľ fínskeho Inštitútu pre zdravie a blahobyt M. Pekurinen vo svojom výskume tvrdí, že pri zvýšení ceny jedného produktu a zachovaní ostatných cien, dôjde k substitúcii za iné ponúkané produkty.¹⁴ Substitúcia je jednou z možných reakcií spotrebiteľov pri náraste ceny. Rovnaký účinok má uvalenie vyššej dane na jeden druh produktu pri zachovaní sadzby iných produktov – spotrebiteľia budú miesto zníženia svojej spotreby nakupovať menej zdanené výrobky. R. Ohsfeldt zistil vo svojom prieskume, že vyššie sadzby dane z cigariet viedli dospelých fajčiarov k substitúcii za bezdymové tabakové výrobky.¹⁵ Ďalšie výskumy spomínajú tiež substitúciu za iné značky cigariet alebo výmenu za dlhšie cigariet, prípadne cigarety s vyšším obsahom nikotínu.

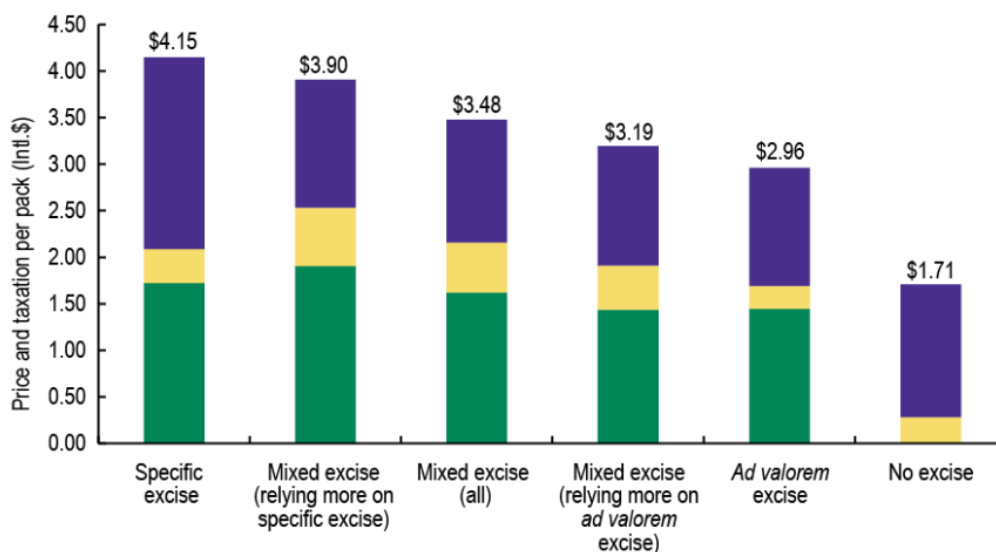
Podľa výskumu WHO systémy daní, ktoré sa pri zdanení tabaku opierajú viac o špecifickú časť spotrebnej dane, majú za následok vyššie ceny tabakových výrobkov než tie, u ktorých väčší podiel tvorí percentuálna časť. Takisto pri zvýšení sadzieb sa uplatňuje väčší rozsah vplyvu na cenu, ak je spotrebná daň z väčšej časti špecifická.

¹³ Community Preventive Services Task Force. Reducing Tobacco Use and Secondhand Smoke Exposure : Interventions to Increase the Unit Price for Tobacco Products. [online]. Dostupné na: <https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Tobacco-Increasing-Unit-Price.pdf>

¹⁴ PEKURINEN, Markku. Economic Aspects of Smoking : Is there a case for government intervention in Finland? [online]. Helsinki : National Agency for Welfare and Health, 1991, 520 p. Dostupné na: <http://etheses.whiterose.ac.uk/4255/1/DX079910.pdf>

¹⁵ OHSFELDT, Robert – BOYLE, Raymond – CAPILOUTO, Eli. Effects of tobacco excise taxes on the use of smokeless tobacco products in the USA. [online]. 1997. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9353656>

Graf č. 1: Cena za balenie cigariet v medzinárodnej parite kúpnej sily doláru a podiel špecifickej a kombinovanej časti sadzby podľa typov daňových systémov v roku 2014.

Zdroj: U.S. National Cancer Institute. *The Economics of Tobacco and Tobacco Control*. 2016

Taktiež rozdiely v cenách rôznych značiek výrobcov tabaku obmedzujú efekty zvýšenia sadzieb na spotrebu tabakových výrobkov a vládne príjmy. Tieto rozdiely totiž vytvárajú príležitosti pre substitúciu za lacnejšie značky alebo výrobky ako reakciu na vyššiu cenu. Pri náraste dane alebo ceny niektorí fajčiari prestanú fajčiť, niektorí znížia svoju spotrebu (vyfajčia menšie množstvo cigariet) a iní znížia svoje nároky – prejdú z drahšej značky na lacnejšiu. Aj keď vyššie ceny vyvolané zvýšenou sadzbou vedú k zníženiu celkovej spotreby cigariet, rozsah tohto vplyvu závisí od toho, či na trhu existujú možnosti prejsť na lacnejšie alternatívy. Platí, že zvýšenie špecifickej časti sadzby dane znižuje pomer cien drahších značiek cigariet oproti lacnejším značkám. Takáto zmena zabraňuje podnetu spotrebiteľov substituovať drahšie cigarety za lacnejšie.

Okrem toho, že fajčiari poškodzujú vlastné zdravie, škodia aj všetkým vo svojom okolí prostredníctvom dymu z cigariet. Vedecké výskumy dokazujú, že aj vystavenie sa cigaretovému dymu počas zriedkavých príležitostí a na krátku dobu je pre ľudí škodlivé a vedie k chorobám a predčasnému úmrtiu.¹⁶ Ľudia môžu byť vystavený cigaretovému dymu doma, v práci, na verejných priestranstvách ako sú bary, reštaurácie alebo rekreačné priestory. Preto je nesmierne dôležité prijať do legislatívy opatrenia zakazujúce fajčenie na

¹⁶ World Health Organization – International Agency for Research on Cancer. *Tobacco Smoke and Involuntary Smoking*. [online]. In: *IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks To Humans*. Lyon : 2004. Vol.83. 1452 p. ISSN 1017-1606. Dostupné na: <http://monographs.iarc.fr/ENG/Monographs/vol83/mono83.pdf>

vybraných miestach. Je to jediným možným riešením ako ochrániť ľudí pred nedobrovoľným vystavovaním sa dymu z tabakových výrobkov. Mnoho krajín legislatívne stanovuje čiastočné obmedzenia fajčenia vo verejných budovách, avšak stále povoľuje vyhradené miesta na fajčenie alebo oddelenie priestorov, čo síce obmedzí vystavenie sa dymu ale neponúka dostatočnú ochranu nefajčiarov. Niektorí spotrebitelia tabakových výrobkov nie sú ani dostatočne informovaní o možných následkoch pasívneho fajčenia pre nefajčiarov. V 90.tych rokoch začalo viacero rozvinutých krajín implementovať obmedzenia fajčenia na národnej úrovni (USA, Kanada, Austrália, Nórsko). Na konci roka 2014 malo celkovo 49 krajín zavedené rozsiahle legislatívne obmedzenia fajčenia, čo robí 18% svetovej populácie (1,8 miliardy) chránených pred rizikami vystavenia sa tabakovému dymu. Veľký vplyv na implementáciu týchto obmedzení mal WHO FCTC, ktorý odporúča 100%-né zákazy fajčenia na pracoviskách, vo verejnej doprave, vo verejných budovách a iných vhodných verejných priestranstvách podľa článku 8 Dohovoru. V súčasnosti 63% krajín vo svete zakazuje fajčenie vo všetkých zdravotníckych zariadeniach, čo naznačuje že stále je priestor pre zlepšenie v tejto oblasti.¹⁷ V mnohých krajinách boli zákazy fajčenia rozšírené aj na predtým neregulované vonkajšie priestranstvá. Napríklad vo Vancouvri je zákaz fajčiť vo verejných parkoch a na verejných lavičkách¹⁸ a v New York City je tiež zakázané fajčenie v parkoch, na lavičkách a námestiach v peších zónach¹⁹. V poslednej dobe sa začalo viac diskutovať o zákazoch fajčenia v osobných vozidlách a spoločných bytových priestoroch. Niektoré krajiny a oblasti v Austrálii, Kanade a USA zakazujú fajčenie v aute v prítomnosti dieťaťa a Maurícius je prvou krajinou, ktorá zaviedla zákaz fajčenia v aute, v ktorom sa nachádzajú akíkoľvek cestujúci.²⁰ Kalifornia schválila v roku 2015 zákaz fajčenia vo všetkých bytových komplexoch.²¹

Zákazy fajčenia nie len, že chránia nefajčiarov, ale poskytujú fajčiarom potrebnú motiváciu prestať fajčiť. Zníženie príležitostí na spotrebu tabakových výrobkov znižuje

¹⁷ World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic. [online]. 2015, 103 p. ISBN: 978 92 4 150912 1. Dostupné na:

http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/178574/9789240694606_eng.pdf?sequence=1

¹⁸ Vancouver Board of Parks and Recreation. Park Board Smoking Regulation Bylaw. [online]. 2010.

Dostupné na: <http://vancouver.ca/your-government/park-board-smoking-regulation-bylaw.aspx>

¹⁹ New York City Council. Prohibiting smoking in pedestrian plazas and public parks. [online]. 2011.

Dostupné na: <http://legistar.council.nyc.gov/LegislationDetail.aspx?ID=773185&GUID=FD6CB044-E7FC-497B-A487-7B9457D760FC&Options=ID%7cText%7c&Search=332>

²⁰ Action on Smoking and Health, United Kingdom. Fact Sheet: Smoking In Cars. [online]. 2015. Dostupné na: http://ash.org.uk/files/documents/ASH_714.pdf

²¹ American Nonsmokers' Rights Foundation. U.S. laws and policies restricting or prohibiting smoking in private units of multi-unit housing. [online]. Berkeley, CA : American Nonsmokers' Rights Foundation, 2015. Dostupné na: <http://no-smoke.org/wp-content/uploads/pdf/smokefreemuh.pdf>

prípady recidívy a nesie so sebou väčšie množstvo úspešných pokusov prestať fajčiť.²² J. Bauer a kolektív zaznamenali vo svojom výskume väčšie vplyvy na ukončenie fajčenia a spotrebu tabaku čím dlhšie boli platné zákazy fajčenia.²³ Naznačuje to, že efekty stratégií proti fajčeniu môžu časom rásť. V analýze dopadu zákazov fajčenia v európskych krajinách U. Mons so svojim tímom dospel k záveru, že celková spotreba cigariet sa výrazne znížila po zavedení týchto opatrení v Írsku, Holandsku a Nemecku, avšak zaznamenali neúspech vo Francúzsku.²⁴ CPSTF vypracovala 3 posudky na základe údajov o zákazoch fajčenia. V roku 2012 opäť odporučila zavádzanie zákazov fajčenia pre ich efektívny dopad na zníženie vystavovania sa pasívnemu fajčeniu. CPSTF zistila, že zákazy fajčenia sú efektívnymi opatreniami aj na zvýšenie záujmu prestať s fajčením a zníženie prevahy fajčenia, spotreby tabakových výrobkov, iniciácie fajčenia u mladých a úmrtí spôsobených spotrebou tabaku.²⁵

Marketingové obmedzenia výrobcov tabakových produktov je ďalším z opatrení, ktoré sú štátom odporúčané prijať do legislatívy podľa WHO FCTC. Marketingové obmedzenia existujú v podobe zákazu reklamy, propagácie a sponzorstva tabakových výrobkov. Väčšina krajín na svete implementovala obmedzenia v rôznych podobách, no podľa správy WHO do roku 2014 iba 29 krajín presadilo komplexné zákazy marketingu tabakových produktov. Najzaužívanejším opatrením je zákaz reklamy na tabakové výrobky vo vysielaní národných televízií a rádií (80% zo 195 skúmaných krajín). Nasleduje zákaz reklamy na billboardoch a zákaz reklamy v lokálnych časopisoch a novinách (obidve 70%), zákaz reklamy v programoch medzinárodných televízií a rádií (63%) a zákaz reklamy na internete (57%). Menej zavádzanými sú zákaz reklamy v medzinárodných časopisoch a novinách (48%) a zákaz reklamy na mieste predaja tabakových výrobkov (38%). Iba 43% krajín implementovalo zákaz sponzorstva tabakových výrobkov. Tieto zákonné ustanovenia však obsahujú viacero výnimiek – v USA napríklad zákaz reklamy na

²² HOPKINS, David et al. Smokefree Policies to Reduce Tobacco Use. [online]. American Journal of Preventive Medicine, 2009. Dostupné na:

https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Worksite2010Smokefree_Hopkins.pdf

²³ BAUER, Joseph et al. A longitudinal assessment of the impact of smoke-free worksite policies on tobacco use. [online]. In: American Journal of Public Health. 2005, Vol 95, No. 6. Dostupné na:

http://www.tobaccofreeair.org/METC_Smoke-FreeAirMaterials/SelectReferences/Smoking_Cessation/Bauer%20AJPH%202005.pdf

²⁴ MONS, Ute. Impact of national smoke-free legislation on home smoking bans – Findings from the International Tobacco Control (ITC) Policy Evaluation Project Europe Surveys. [online]. 2013. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4010876/>

²⁵ Community Preventive Services Task Force. Reducing Tobacco Use and Secondhand Smoke Exposure: SmokeFree Policies. [online]. 2013. Dostupné na:

<https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Tobacco-Smokefree-Policies.pdf>

tabakové výrobky v televízii a rádiu nezahŕňa elektronické cigarety. Sú propagované v USA aspoň od roku 2012 a existujú dôkazy, že tieto reklamy majú dosah na mladistvých a mladých dospelých.²⁶ Staršie výskumy dopadu marketingových obmedzení pre tabakové výrobky dokázali, že napríklad v Nórsku zavedenie zákona regulujúceho tabakový trh²⁷ znížilo dopyt po tabakových produktoch o 9-16%.²⁸ Iný výskum uskutočnený vo Fínsku, ktorý skúmal dopad zákona o opatreniach na zníženie fajčenia tabaku, zistil že tento zákon pomohol znížiť dopyt po cigaretách o 7% (zákon zahŕňal zákaz reklamy a propagácie tabakových výrobkov).²⁹ H. Saffer a F. Chaloupka prikladajú význam implementovať komplexné zákazy reklamy, nie len čiastočné. V ich štúdiu dospeli k záveru, že slabé a obmedzené zákazy reklamy mali minimálny vplyv na zníženie spotreby tabaku, zatiaľ čo obsiahle zákazy dokázali značne ovplyvniť spotrebu.³⁰

Americké ministerstvo zdravotníctva a ľudských zdrojov vo svojej správe o vývoji následkov fajčenia za 50 rokov uvádza, že vplyvom zvyšujúcich sa cien tabakových výrobkov dokážu efektívne zabrániť fajčeniu u mladistvých a dospelých.³¹ V Spojených štátoch Amerických zdaňujú tabakové výrobky na federálnej a štátnej úrovni, v niektorých prípadoch uplatňujú aj municipálne sadzby jednotlivých oblastí (New York City, Chicago, Anchorage). V roku 2012 bola federálna sadzba dane z tabaku \$1,01 za krabičku cigariet štátna sadzba \$1,53 za krabičku. Priemerná cena balíčka cigariet v celých Spojených Štátoch bola \$6,00. Nasledujúci graf znázorňuje vývoj maloobchodnej ceny cigariet upravenej o infláciu v USA a spotreby cigariet od roku 1900.

²⁶ DUKE, Jennifer et al. Exposure to Electronic Cigarette Television Advertisements Among Youth and Young Adults. [online]. American Academy of Pediatrics, 2014. Dostupné na:

<http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2014/05/27/peds.2014-0269>

²⁷ Obsahoval zavedenie varovaní na spotrebiteľských baleniach, limit 16 rokov a zákaz reklamy

²⁸ SMEE, Clive. Effect of tobacco advertising on tobacco consumption : A discussion document reviewing the evidence. [online]. London : Economics and Operational Research Division, Department of Health, 1992. Dostupné na: https://archive.org/stream/op1279296-1001/op1279296-1001_djvu.txt

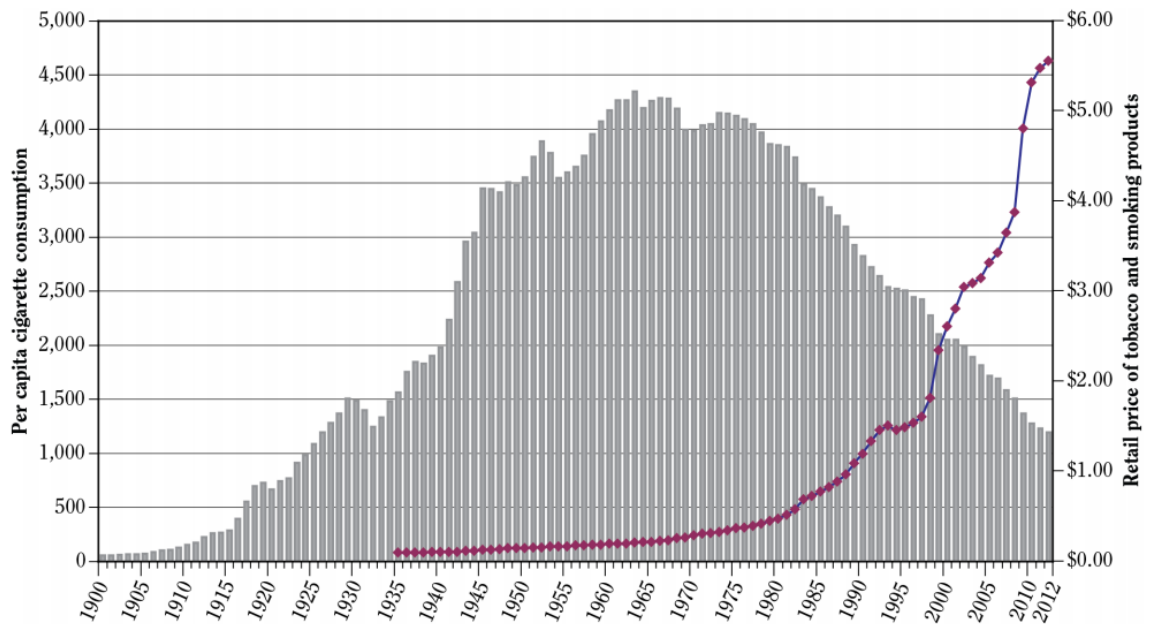
²⁹ PEKURINEN, Markku. The demand for tobacco products in Finland. [online]. 1989. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2819275>

³⁰ SAFFER, Henry – CHALOUPKA, Frank. The effect of tobacco advertising bans on tobacco consumption. [online]. Journal of Health Economics. 2000. Dostupné na:

<https://pdfs.semanticscholar.org/16e4/7c19d9809d88e6af498c43d2c6f251316110.pdf>

³¹ U.S. Department of Health and Human Services. The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress : A Report of the Surgeon General. [online]. Atlanta, GA : 2014, 944 p. Dostupné na: <https://www.surgeongeneral.gov/library/reports/50-years-of-progress/full-report.pdf>

Graf č. 2: Ročný cenový index tabakových výrobkov a spotreba cigariet (18+) v USA

Zdroj: Orzechowski – Walker. The Tax Burden on Tobacco. 2011

Z grafu môžeme vidieť, že maloobchodná cena cigariet sa udržiavala v pomerne nízkych hodnotách väčšinu 20. storočia a následne sa zvýšila o 70% v období 1997-2002. Tento výrazný nárast ceny majú za následok najmä dve zvýšenia federálnej sadzby dane v roku 2000 (z \$0,24 na \$0,34) a 2002 (z \$0,34 na \$0,39) ale aj viaceré zvýšenia sadzieb na štátnej úrovni. Jedno z najväčších zvýšení federálnej sadzby možno pozorovať v roku 2009, kedy sadzba narástla z \$0,39 na \$1,01 za krabičku cigariet. Municipálne sadzby v USA vo všeobecnosti nebývajú vysoké, avšak v posledných rokoch môžeme zaznamenať ich značné zvýšenia. Napríklad v roku 2002 New York City zvýšilo sadzbu na krabičku cigariet z \$0,08 na \$1,50. S kombináciou federálnej, štátnej a lokálnej sadzby tak New York City a Chicago platili najvyššiu cenu za krabičku cigariet v roku 2012 – \$5,85 a \$5,66. Čo zaujímavejšie však môžeme pozorovať na tomto grafe je to, že spotreba tabakových výrobkov začala stabilne klesať okolo roku 1975, a to rýchlejším tempom než vtedajšie zvyšovanie ceny. Nebolo to teda vplyvom neskorších zvyšovaní sadzieb a preto je potrebné zvážiť ostatné faktory, ktoré mohli mať vplyv na tento pokles spotreby.

Na základe štúdií IARC³² a amerického profesora F.J. Chaloupku³³, Ministerstvo zdravotníctva a ľudských zdrojov uvádza 5 záverov, ktoré možno vyvodit' z pozorovania vplyvu daní na spotrebu tabaku:

- Zvýšenie cien cigariet môže viesť k značnému poklesu spotreby cigariet. Obe štúdie uvádzajú skutočnosť, že 10%-ný nárast ceny cigariet vyústi v 3-5%-nom znížení spotreby cigariet.
- Zvýšenie cien cigariet nezníži len rozšírenosť fajčenia ale aj priemerné množstvo cigariet spotrebovaných fajčiarimi.
- Množstvo existujúcich výskumov naznačuje, že mládež a mladí dospelí reagujú na zmeny cien cigariet 2 až 3 krát citlivejšie než dospelí.
- Citlivosť na zmeny cien cigariet je taktiež väčšia u nízkoprijmového obyvateľstva.
- Zvýšenie špecifickej časti sadzby spotrebnej dane prináša vyššie príjmy do štátneho rozpočtu.

Správa Ministerstva zdravotníctva a ľudských zdrojov uvádza množstvo spôsobov ako sa spotrebitelia zbavujú časti daňového bremena pri kúpe cigariet. Často sa vyskytuje napríklad kúpa lacnejších produktov za hranicami štátu menej zaťaženého daňou, kúpa tabakových výrobkov na internete alebo kúpa nezdanených výrobkov v indiánskych rezerváciách. V štátoch s najvyššou mierou zdanenia ako sú New York a Chicago je až 40% cigariet zakúpených v oblastiach s nižšou sadzbou. Viac ako polovica fajčiarov sa priznala k tomu, že sa aspoň raz pokúsili minimalizovať svoje náklady na tabakové výrobky spôsobmi ako nákup väčšieho množstva cigariet v kartónoch, nákup v indiánskych rezerváciách, internetový nákup alebo s použitím kupónov. Pomohlo im to znížiť cenu priemerne o \$1,27 na krabičku, čo predstavuje 22%-né zníženie ceny.³⁴ S neustále sa zvyšujúcimi sadzbami dane z tabakových výrobkov sa tabakový priemysel dokázal sofistikovane vysporiadať pomocou predaja cez internet, predaja na objednávky,

³² International Agency for Research on Cancer. Effectiveness of Tax and Price Policies for Tobacco Control. [online]. Lyon : International Agency for Research on Cancer, 2011, Vol. 14. Dostupné na: <https://www.iarc.fr/en/publications/pdfs-online/prev/handbook14/handbook14.pdf>

³³ CHALOUKKA, Frank et al. Effectiveness of tax and price policies in tobacco control. [online]. 2011. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21115556>

³⁴ XU, Xin et al. Cigarette Price-Minimization Strategies by U.S. Smokers. [online]. In: *American Journal of Preventive Medicine*. 2013. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4603745/>

zmenami identity značky alebo zliav načasovaných podľa zvyšovania cien. Cena tabakových výrobkov a jej zmeny majú značný vplyv na kúpu tabakových výrobkov ako pri každom inom produkte. Avšak pri zdanení produktov po ktorých je špecifický dopyt, je potrebné rátať s rozličnými metódami, ktoré môžu kupujúci a predávajúci využiť na vyhybanie sa plateniu vyššej ceny. Po tabakových výrobkoch je neelastický dopyt, čo znamená že tieto produkty nie sú tak citlivé na zmeny ceny. Špecifickosť dopytu po tabaku zmenu ceny nerobí objektívnym ukazovateľom pre sledovanie zmeny spotreby. Pre objektívnejšiu analýzu vplyvu tohto faktora je najprv potrebné uplatniť stratégie pre zamedzenie ilegálneho predaja a daňovým únikom pri zdanení tabakových výrobkov. Úspešným príkladom v Spojených štátoch sú modernizované daňové známky v Kalifornii a Massachusetts, ktoré obsahujú zakódované informácie o platbách ktoré sú elektronicky nahlásené správcovi dane. Efektívnosť týchto známk v Kalifornii odráža 37%-ný pokles daňových únikov pri zdanení tabaku od ich zavedenia v roku 2005.³⁵ Predstavuje to rast legálneho predaja o 101 miliónov krabičiek cigariet ročne, čo je \$87,7 miliónov ročne.

Opatrenia na obmedzenie fajčenia boli najprv implementované aby pomohli nefajčiarom vyhnúť sa škodlivým následkom fajčenia. Bol tiež zaznamenaný druhotný benefit v podobe znižovania fajčenia u mladistvých a mladých dospelých. Podarilo sa to najmä vďaka menšej možnosti vidieť dospelých fajčiť, obmedzeniu príležitostí na fajčenie a zníženej spoločenskej akceptovateľnosti a spoločenských výhod fajčenia.³⁶ Štúdia A. Dinna a S. Glantza z roku 2009³⁷ podľa skoršieho prieskumu³⁸ došla k záverom, že aj keď fajčenie prevláda u nízkopříjmových a nižšie vzdelaných skupín, tieto skupiny preukázali rovnaké zníženie spotreby tabaku vplyvom obmedzenia priestorov na fajčenie a zvýšením sadzby dane, ako skupiny s vyšším vzdelaním a príjmami.

Niektoré lokality, ktoré v USA podliehajú zákazu fajčenia, sú vybraté z dôvodu vyššieho výskytu mládeže. Sú to napríklad školské budovy, vonkajšie priestory školy, školské vozidlá, školské podujatia mimo územia školy a ubytovacie zariadenia pre

³⁵ MCINTOSH, Andrew. Tobacco tax cheating falls : Dodging levy on cigarettes drops, but rises in other areas. [online]. In: *Sacramento Bee*. 27.6.2007. Dostupné na:

<http://www.tmcnet.com/usubmit/2007/06/27/2743714.htm>

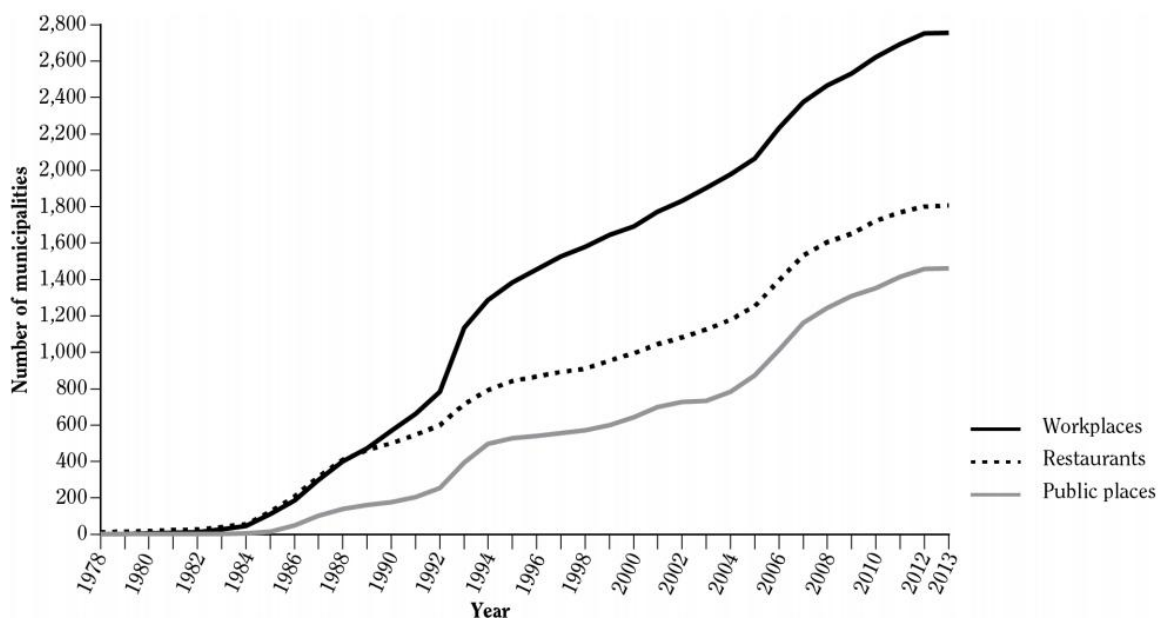
³⁶ ALESCI, Nina et al. Smoking visibility, perceived acceptability, and frequency in various locations among youth and adults. [online]. 2003. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12634018>

³⁷ DINNO, Alexis – GLANTZ, Stanton. Tobacco control policies are egalitarian: a vulnerabilities perspective on clean indoor air laws, cigarette prices, and tobacco use disparities. [online]. 2009. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19282078>

³⁸ HARTMAN, Anne et al. The 2001-2002 Tobacco Use Supplement to the Current Population Survey (TUS-CPS) : Representative Survey Findings. [online]. 2004. Dostupné na: https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/tus-cps/results/data0102/cps_results0102.pdf

študentov. Je tiež dôležité uplatňovať v týchto stratégiách rovnaké podmienky pre študentov aj zamestnancov školy. Spolu so znížením vystavenia nefajčiarom pasívnemu fajčeniu tieto opatrenia úspešne znižujú počet aktívnych fajčiarov. Uplatňovanie zákazu fajčenia na pracoviskách preukázalo zvýšený počet fajčiarov, ktorí prestali a znížený počet ľudí, ktorí začali fajčiť a to najmä v nízkych vekových kategóriách.³⁹ Presnejšie podľa posudku Community Preventive Services Task Force z roku 2010 sa zistilo, že opatrenie na zákaz fajčenia mali za následok 3,4%-né zníženie spotreby tabakových výrobkov a o 6,4% viac prípadov ukončenia fajčenia.⁴⁰

Graf č. 3: Počet municipalít s lokálnymi zákonmi zakazujúcimi fajčenie na pracoviskách, reštauráciách a ostatných verejných priestoroch v USA.

Zdroj: American Nonsmokers' Rights Foundation. Municipalities with local 100% smokefree laws. 2013

Zákaz reklamy na tabakové výrobky v televízii a v rádiu platí v USA už od roku 1971, avšak výrobcovia používajú aj iné metódy propagovania. Zahŕňa to rôzne cenové zľavy, vykresľovanie fajčenia v pozitívnom zmysle, dizajn a obaly krabičiek cigariet a dôraz na značku. Špecificky to dopadá najmä na ľudí v štádiu dospievania kedy sa vyvíjajú spotrebiteľské preferencie a najčastejšie dochádza k prvým skúsenostiam s fajčením. Osobitnou formou propagovania tabakových výrobkov je propagácia prostredníctvom

³⁹ Community Preventive Services Task Force. Reducing Tobacco Use and Secondhand Smoke Exposure : Interventions to Increase the Unit Price for Tobacco Products. [online]. Dostupné na: <https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Tobacco-Increasing-Unit-Price.pdf>

⁴⁰ HOPKINS, David et al. Smokefree Policies to Reduce Tobacco Use. [online]. American Journal of Preventive Medicine, 2009. Dostupné na: https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Worksite2010Smokefree_Hopkins.pdf

filmového priemyslu. Zákaz reklamy na tabakové výrobky na billboardoch platí v USA od roku 1999 a odvtedy predstavovalo použitie filmov jeden z hlavných spôsobov propagovania cigariet v tradičných médiách. Americké ministerstvo zdravotníctva a ľudských zdrojov uvádza vo svojej správe z roku 2012, že tri významné filmové štúdiá dobrovoľne vyjadrili snahu eliminovať fajčenie z ich filmov určených pre mládež.

IARC vo svojej príručke o prevencii rakoviny popisuje druhú stranu vplyvu zvyšujúcich sa cien cigariet.⁴¹ Je potrebné poukázať na možné negatívne ekonomické vplyvy rastu sadzieb dane z tabakových výrobkov, najmä čo sa týka zamestnanosti v tabakovom priemysle, prosperity sektorov nepriamo súvisiacich s tabakovým priemyslom, negatívny dopad vysokých daní z tabaku na nízko príjmové skupiny a riziko väčšieho výskytu daňových únikov kvôli zvýšeným cenám.

Viacere výskumy sa zaoberajú vplyvom zvýšenia daňových sadzieb na spotrebu tabakových výrobkov u skupín mladistvých a mladých dospelých. Tieto výskumy potvrdzujú relevantné zníženie spotreby tabaku. Evidujeme však nedostatok dát zameraných na správanie dospelých po zvýšení cien tabakových výrobkov. Mnoho štúdií dochádza k záverom, že práve zvyšovanie cien cigariet je najefektívnejším nástrojom, ktorý možno použiť pri snahe znížiť ich spotrebu. Skúmanie mladšej vrstvy populácie je odôvodnené tým, že väčšina fajčiarov začne so spotrebou tabakových výrobkov v mladom veku a práve vtedy sa treba zamerať na odradenie mladých ľudí od fajčenia. Poskytuje to však skreslené informácie pretože elasticita dopytu po tabakových výrobkov u mladistvých je výrazne vyššia ako u dospelých. Dospelí teda nie sú ovplyvnení zvýšením cien v takej veľkej miere.

V nasledujúcom texte nazrieme na štúdie týkajúce sa opatrení využívaných v Austrálii a ich dopadov na spotrebu tabakových výrobkov v krajine. Austrália v súčasnosti smeruje k jednej z najvyšších cien cigariet na svete vďaka novým opatreniam ktorými sa usiluje o zníženie spotreby tabakových výrobkov. V máji 2016 austrálska vláda oznámila zámer pokračovať v pláne zvyšovať každoročne sadzby dane z tabaku o 12,5% až do roka 2020.⁴² Ročný rast sadzby o 12,5% uplatnili v Austrálii prvýkrát v rokoch 2013-2016. Ceny v roku

⁴¹ International Agency for Research on Cancer. Effectiveness of Tax and Price Policies for Tobacco Control. [online]. Lyon : International Agency for Research on Cancer, 2011, Vol. 14. Dostupné na: <https://www.iarc.fr/en/publications/pdfs-online/prev/handbook14/handbook14.pdf>

⁴² METHERELL, Lexi. Tobacco tax increase will cut smoking rates, say public health experts. [online]. In: ABC News. 3.5.2016. Dostupné na: <http://www.abc.net.au/news/2016-05-03/tobacco-tax-increase-will-cut-smoking-rate/7380748>

2016 dosahovali v Austrálii \$A 22 za balenie cigariet a vzhľadom na zvyšovanie sadziieb sa v roku 2020 očakávajú ceny okolo \$A 40 za krabičku. Tento plán austrálskej vlády si experti vo veľkej miere pochvaľovali a očakávajú výrazné zníženie spotreby. Mnoho výskumov preukázalo, že zvýšenie ceny tabaku vedie k zníženiu jeho spotreby a s týmto názorom sa stotožňuje aj Svetová zdravotnícka organizácia.⁴³ Avšak nie všetkých ľudí odradí vysoká cena cigariet natoľko, že prestanú fajčiť alebo znížia spotrebu a daň z tabaku sa pre nich stáva regresívnou. Pre ľudí s nižšími príjmami, ktorí neprestanú fajčiť to znamená zväčšenie nerovnosti medzi skupinami obyvateľstva. Kvôli vyšším cenám cigariet totiž budú musieť obetovať výdavky na iné položky v ich spotrebnom koši, napríklad na jedlo alebo bývanie. Zavedenie vyšších sadziieb od roku 2013 však nie je jediným ani najvyšším za posledné obdobie. V roku 2010 zvýšili v Austrálii jednorazovo sadzbu o 25%. Opätovné zvýšenie teda nadväzuje na dlhodobú stratégiu. Celkovo tak tieto postupné zmeny sadziieb dane z tabaku viedli k zvýšeniu ceny tabaku o viac než 340% za posledných 20 rokov.

Austrálska vláda odôvodňuje zavedenie prudkého zvýšenia sadzby dane dôkazmi o jeho väčšej efektívnosti v porovnaní s nepatrnými zmenami, nakoľko spotrebiteľov viac ovplyvňuje náhla a veľká zmena v cene.⁴⁴ Dokazujú to tiež skúsenosti z roku 2010 kedy v Austrálii zaznamenali medzi ľuďmi výrazný nárast v ukončení fajčenia v dôsledku náhleho 25%-ného zvýšenia sadzby dane z tabaku. Prieskum National Drug Strategy Household Survey (NDSHS) z roku 2013 preukázal, že 67% opýtaných respondentov podporuje zvýšenie sadziieb dane z tabaku za účelom odradenia od fajčenia. 47% opýtaných tiež potvrdilo, že cena bola hlavným činiteľom, ktorý ovplyvnil ich rozhodnutie prestať s fajčením.⁴⁵

Všeobecne prevláda názor, že zvýšenie sadziieb dane je efektívne najmä medzi nízkopríjmovými skupinami obyvateľstva, ľuďmi s vyšším vzdelaním, mladistvými a niektorými menšinovými komunitami. To naznačuje potenciál vysokých sadziieb pomôcť niektorým znevýhodneným austrálskym komunitám, kde pretrváva vysoká úroveň spotreby tabaku. Je pravdepodobné, že toto plánované zvýšenie sadzby vo veľkom rozsahu

⁴³ World Health Organization. Raise Taxes on tobacco. [online]. 2016. Dostupné na: http://www.who.int/tobacco/mpower/raise_taxes/en/index2.html

⁴⁴ SMITH, Katherine – SAVELL, Emily – GILMORE, Anna. What is known about tobacco industry efforts to influence tobacco tax? : A systematic review of empirical studies. [online]. In: *British Medical Journal*. 2014, Vol. 22, Issue 2. Dostupné na: <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/22/2/e1>

⁴⁵ Australian Institute of Health and Welfare. National Drug Strategy Household Survey detailed report: 2013. [online]. 2014, 161 p. ISBN: 978-1-74249-665-8. Dostupné na: <https://www.aihw.gov.au/reports/illicit-use-of-drugs/2013-ndshs-detailed/contents/table-of-contents>

bude mať obrovské nepriaznivé vplyvy pre tých, ktorí neprestanú fajčiť. Dostupné výskumy však dostatočne neadresujú otázku, či výhody pre nízko príjmové skupiny plynúce zo zvýšenia sadzby vyvažujú riziko finančných ťažkostí tých, ktorí neprestanú fajčiť ani neznížia spotrebu. Pred uplatňovaním vyšších sadzieb dane z tabakových výrobkov je potrebné venovať pozornosť možným vplyvom na znevýhodnené skupiny.⁴⁶ Môžeme sem zaradiť nasledovné:

- Potenciálny vplyv na individuálny príjem a príjem domácností
- Potenciálny vplyv na nelegálny trh
- Potenciálny rast sociálnej neakceptovateľnosti znevýhodnených skupín
- Potenciálne príležitosti pre lobbying tabakových výrobcov

Austrália je tiež prvou krajinou na svete, ktorá zaviedla generické obaly cigariet. Stalo sa tak v decembri 2012. Austrálske generické balenia cigariet neobsahujú logá, farebný dizajn, sú všetky v štandardizovanej olivovo zelenej farbe a obsahujú veľké zdravotné varovania. Názvy značiek sú na obaloch uvedené jednotným písmom a farbou. Túto skutočnosť mnohí neprijali s nadšením, napríklad spoločnosť British American Tobacco sa snažila legislatívu spochybníť na Najvyššom súde argumentom o porušovaní práv duševného vlastníctva k značke. Súdny spor však spoločnosť nevyhrala. Austrálska úprava bola ostro kritizovaná pred Svetovou obchodnou organizáciou (WTO) z dôvodu údajného rozporu s viacerými medzinárodnými dohodami. Podľa sťažností pred WTO tento zákon porušuje Dohody o obchodných aspektoch práv k duševnému vlastníctvu (TRIPS Agreement), vrátane práv vlastníkov ochranných známok a pravidiel geografického označenia pôvodu.

Čo sa týka vplyvu zavedenia tejto regulácie, podľa predbežného vyhodnocovania tabakové firmy tvrdia, že viedol k nárastu nelegálneho obchodu s cigaretami, no podporovatelia si pochvaľujú zdanlivý pokles v spotrebe tabaku v dôsledku zavedenia generických obalov. Podľa štúdie, ktorú zostavila spoločnosť KPMG (v roku 2014), zavedenie generických obalov naozaj prispelo k nárastu spotreby nelegálnych cigariet a

⁴⁶ Ukončenie fajčenia, spotreba menšieho množstva škodlivých látok, menej vystavovania sa pasívnemu fajčeniu, viac dostupných peňazí

daňové príjmy v Austrálii sú tým ukrátené o 1 miliardu austrálskych dolárov.⁴⁷ Čísla v štúdiu udávajú medziročný rast na úroveň 11,8% v roku 2012, 13,5% v roku 2013 a 14,3% v roku 2014. Pašovanie cigariet podľa štúdie podporil fakt, že v tom období boli cigarety v Austrálii 7-krát drahšie ako v Južnej Kórei. Štúdia však bola zostavená pre tabakové firmy (British American Tobacco Australia, Phillip Morris Limited a Imperial Tobacco Australia), takže je otáznosť nakoľko sú výsledky prispôbené potrebám tabakových gigantov. Výsledky štúdie boli kvôli použitej metodológii podrobené kritike austrálskej vlády. Ďalší výskum, ktorý sa zaoberá dopadom generických obalov cigariet v Austrálii bol uskutočnený v roku 2014 profesormi Univerzity v Zürichu. Hodnotili, či zavedenie jednotného balenia pomohlo k zníženiu spotreby tabaku v Austrálii. Z ich štúdie nakoniec vyplynulo, že nie je dostatok dôkazov o tom, že by zakázanie zobrazovania loga v Austrálii pomohlo znížiť počet fajčiarov.⁴⁸ Štúdiu o dopade zavedenia generických obalov cigariet vypracoval aj tím z britského Ministerstva zdravotníctva.⁴⁹ Táto štúdia zahŕňa rok, v ktorom boli zavedené generické obaly aj zvýšenie cien v dopade zavedenia vyšších sadzieb v roku 2010. Podľa údajov austrálskych orgánov štúdia zaznamenáva, že výskyt fajčenia u ľudí vo veku 14+ rokov klesol z 18,1% v roku 2010 na 15,8% v roku 2013. Je to najvyšší pokles v trojročnom rozpätí, ktorý bol dosiaľ zaznamenaný. Avšak vo vekových kategóriách 12-17 a 70+ bol zaznamenaný nárast výskytu fajčenia. Je otáznosť, či vplyv na zníženie spotreby malo zavedenie generických obalov alebo nárast ich ceny v danom období. Môžeme sa domnievať, že vzhľadom na veľký vplyv u mladých ľudí väčšiu úlohu zohrala vyššia cena, keďže kvôli nižšej elasticite dopytu sú mladší ľudia citlivejší na zmeny cien. Podľa štúdie dáta o spotrebe tabaku potvrdzujú znižujúci sa trend konzumácie tabaku a Briti sa domnievajú, že zavedenie štandardizovaných obalov mohlo mať dôležitý efekt pre udržanie dlhodobého trendu poklesu spotreby tabaku. Udržanie tohto trendu by bolo bez regulačného zásahu vysoko nepravdepodobné. Negatívnou stránkou generických obalov cigariet ale naďalej ostáva riziko zvýšeného výskytu nelegálneho obchodu s cigaretami.

⁴⁷ KPMG. Illicit tobacco in Australia : 2014 Full Year Report. [online]. 2015. 77 p. Dostupné na: <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/illicit-tobacco-in-australia---2014-full-year-report.pdf?sfvrsn=0>

⁴⁸ KAUL, Ashok – WOLF, Michael. The (Possible) Effect of Plain Packaging on Smoking Prevalence in Australia : A Trend Analysis. [online]. 2014. 16 p. ISSN 1664-705X. Dostupné na: <http://www.econ.uzh.ch/static/wp/econwp165.pdf>

⁴⁹ Department of Health Tobacco Programme. Consultation on Introducing Regulations for Standardised Packaging of Tobacco Products : Summary Report. [online]. 2015. 103 p. Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403489/Consultation_summary.pdf

2 Ciele práce

Hlavný cieľ diplomovej práce, ktorý sme si stanovili, je overenie predpokladu, že zvýšenie sadzieb spotrebnej dane z tabakových výrobkov je efektívnym opatrením pre zníženie spotreby tabakových výrobkov. Veľké množstvo výskumov dokazuje, že zavedenie dane z tabaku a zvyšovanie sadzieb tejto dane je účinným opatrením z fiškálneho hľadiska. Položili sme si otázku, či je efektívne použiť toto opatrenie aj z hľadiska vplyvu na spotrebu tabakových výrobkov, alebo či je efektívnejšie uprednostniť použitie nefinančných opatrení.

K splneniu hlavného cieľa pomohli nasledujúce čiastkové ciele:

- Prvým čiastkovým cieľom bolo popísať teoretické východiská sledovanej problematiky s pomocou dostupnej literatúry, pri čom sme postupovali charakterizovaním daňového dopadu, daňového presunu a faktorov, ktoré na nich vplývajú.
- V druhom čiastkovom ciele sme sa chceli oboznámiť s legislatívou, ktorá určuje podmienky pre tabakový trh v Slovenskej republike a reguluje jeho fungovanie.
- Ako tretí čiastkový cieľ sme si určili pomenovať a charakterizovať opatrenia, ktorých cieľom je pôsobiť na zníženie spotreby tabakových výrobkov. Sledovali sme zavádzanie týchto opatrení na základe zahraničných štúdií, čo nám spolu s výsledkami rôznych výskumov pomohlo k posúdeniu ich efektívnosti na zníženie spotreby tabaku.
- V rámci štvrtého čiastkového cieľa sme uskutočnili porovnanie sadzieb dane z tabakových výrobkov na Slovensku v dlhšom časovom období, so zameraním primárne na cigarety.
- V piatom čiastkovom ciele sme analyzovali vplyv zmien sadzieb dane z tabakových výrobkov na cenu spotrebiteľského balenia cigariet, na príjmy zo zdanenia tabakových výrobkov a v neposlednom na rade spotrebu tabakových výrobkov.

- Šiestym čiastkovým cieľom bolo popísať podobu opatrení kontroly tabakového trhu na Slovensku a postupné zavádzanie nových opatrení, ktoré pomáhali tento trh regulovať a pozitívne pôsobiť na zníženie spotreby tabakových výrobkov.
- Posledný čiastkový cieľ, ktorým sme splnili hlavný cieľ práce, mal podobu zhodnotenia efektívnosti opatrení na kontrolu tabaku implementovaných v Slovenskej republike. Tento čiastkový cieľ si vyžadoval uskutočnenie porovnania vplyvu zvyšovania sadzby dane z tabakových výrobkov a vplyvu zavedenia nefinančných opatrení na vývoj spotreby tabaku.

3 Metodika práce a metódy skúmania

Na vypracovanie tejto diplomovej práce bolo v prvom rade potrebné získať odborné poznatky o problematike prostredníctvom rozličných zdrojov literatúry. Na vymedzenie základných teoretických východísk sme použili monografiu slovenských autorov. Prevažnú časť práce sme pracovali so zahraničnými zdrojmi v podobe štúdií, správ a vedeckých výskumov od rôznych uznávaných inštitúcií a kvalifikovaných expertov v oblasti skúmania. Na zostavenie grafov, ktoré sa nachádzajú v práci sme použili štatistické údaje získané z webových stránok Ministerstva financií Slovenskej republiky, Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky, z online databázy Štatistického úradu Slovenskej republiky a tiež z dopadových štúdií vypracovaných zahraničnými spoločnosťami alebo Európskou komisiou, ktoré boli dostupné na internete. V neposlednom rade sme ako zdroj informácií použili právne predpisy publikované v Zbierke zákonov SR.

Objektom skúmania práce sú opatrenia na zníženie spotreby tabakových výrobkov a ich efektívnosť. Na samotné vypracovanie sme použili rôzne výskumné metódy, ktorými sú najmä: pozorovanie, analýza, syntéza, dedukcia a komparácia. Pre lepšiu prehľadnosť práca obsahuje niekoľko grafov a tabuliek zostavených s pomocou využitia matematicko-štatistických metód.

4 Výsledky práce a diskusia

4.1 Sadzby spotrebnej dane z tabakových výrobkov

Pri nepriamych daniach sú platca dane a nositeľ daňového bremena dve rozdielne osoby. Odvádzajú ich síce podniky, ale keďže sú započítané v cene výrobkov, nositeľom daňového bremena je spotrebiteľ. Tabak a tabakové výrobky predstavujú na území Slovenskej republiky jednu skupinu tovarov ktorá podlieha selektívnej spotrebnej dani. Spotrebné dane zastávajú z hľadiska príspevkov do štátneho rozpočtu veľmi významné a nenahraditeľné miesto. Zvyšovanie sadzieb dane z tabakových výrobkov je najčastejšie odôvodňované zvyšovaním príjmov štátneho rozpočtu alebo udržaním rovnováhy medzi príjmami a výdavkami na liečbu zdravotných následkov fajčenia. V nasledujúcej tabuľke porovnáваме zmeny sadzieb cigariet, cigár a tabaku v priebehu rokov od prvého platného zákona o spotrebnej dani z tabakových výrobkov až do dnešnej doby.

Tabuľka č. 2: Vývoj sadzieb dane z tabakových výrobkov v SR od roku 1994 po súčasnosť.

Sadzba platná od:	Predmet dane				
	Cigary a cigarky	Cigarety do 70 mm	Cigarety nad 70 mm	Tabak na šúľanie	Ostatný tabak
01.01.1994	0	0,30 Sk/ks	0,58 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.08.1994	0	0,30 Sk/ks	0,60 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.01.1998	0	0,50 Sk/ks	0,80 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.12.1998	0	0,35 Sk/ks	0,80 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.07.1999	0,50 Sk/ks	0,45 Sk/ks	0,85 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.01.2000	0,50 Sk/ks	0,50 Sk/ks	0,90 Sk/ks	320 Sk/kg	35 Sk/kg
01.01.2002	0,95 Sk/ks	0,70 Sk/ks	0,95 Sk/ks	560 Sk/kg	450 Sk/kg
01.01.2003	0,95 Sk/ks	0,95 Sk/ks	0,95 Sk/ks	1 000 Sk/kg	880 Sk/kg
01.08.2003	1,40 Sk/ks	1,40 Sk/ks	1,40 Sk/ks	1 350 Sk/kg	1 350 Sk/kg
01.05.2004	1,40 Sk/ks	špecifická 0,91 Sk/ks		1 350 Sk/kg	
		percentuálna 20%			
		minimálna 1,40 Sk/ks			
01.01.2006	1,40 Sk/ks	špecifická 1,1 Sk/ks		1350 Sk/kg	

		percentuálna 23%	
		minimálna 1,70 Sk/ks	
01.01.2008	2,10 Sk/ks	špecifická 1,41Sk/ks	1930 Sk/kg
		percentuálna 24%	
		minimálna 2,10 Sk/ks	
01.09.2009	69,70 €/1000 ks	špecifická 52,44 €/1000ks	64,06 €/kg
		percentuálna 24%	
		minimálna 81,32 €/1000ks	
01.02.2011	77,14 €/1000 ks	špecifická 59 €/1000ks	70,90 €/kg
		percentuálna 23%	
		minimálna 90 €/1000ks	
01.10.2012	77,37 €/1000 ks	špecifická 59,50 €/1000ks	71,11 €/kg
		percentuálna 23%	
		minimálna 91 €/1000ks	
01.01.2016	71,11 €/kg	špecifická 59,50 €/1000ks	71,11 €/kg
		percentuálna 23%	
		minimálna 91 €/1000ks	
01.02.2019	76,70 €/kg	špecifická 64,10 €/1000ks	76,70 €/kg
		percentuálna 23%	
		minimálna 100,10 €/1000ks	

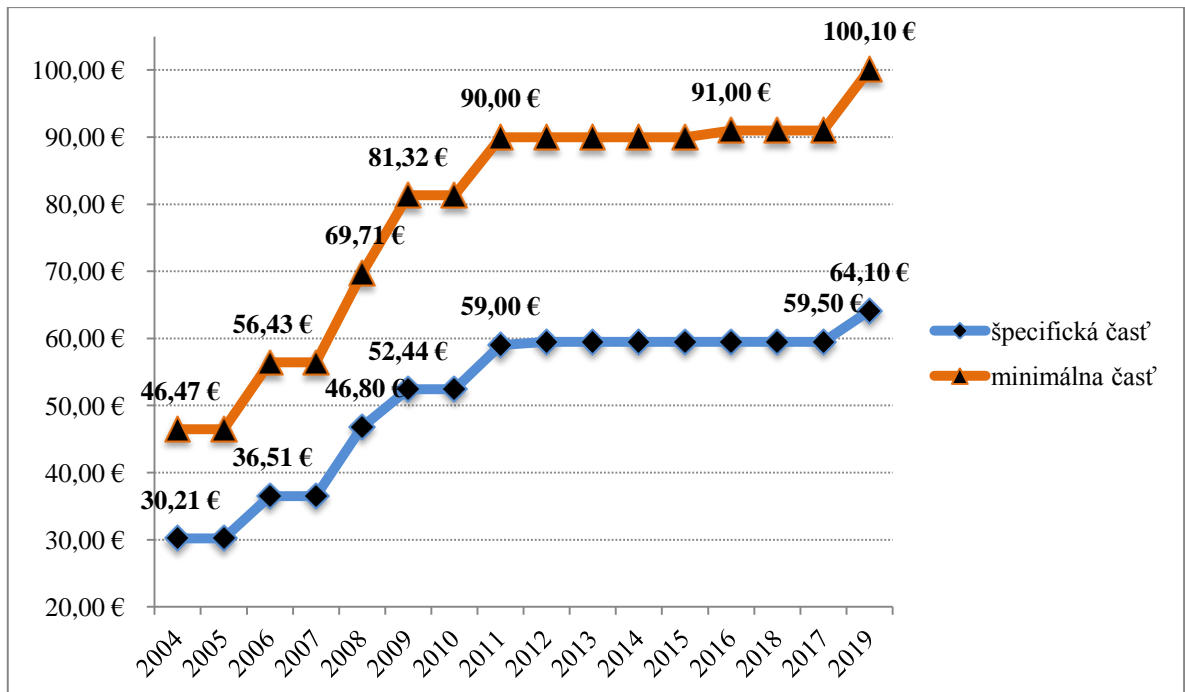
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Zákona č. 312/1993 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov a Zákona č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov

Z tabuľky vyplýva, že legislatívne zmeny mali tendenciu predstavovať postupne vyššie sadzby dane. V roku 2004 vplyvom smernice 2003/33/ES Európskeho parlamentu a Rady Slovensko zaviedlo kombinovaný systém zdaňovania použitím špecifickej a percentuálnej časti sadzby dane. Spotrebná daň mala dosiahnuť 57% podielu cigariet z maloobchodnej ceny škatuľky najpredávanejšej značky cigariet a minimálna výška dane musela dosiahnuť 64 € za 1000 ks cigariet. Tento cieľ bolo stanovené plniť postupne v prechodnom období do konca roka 2008 aby nedošlo naraz k prudkému nárastu cien.

Zvyšovanie sadzieb dane by sa dalo odôvodniť snahou viac zaplniť štátnu pokladnicu, ale môže byť vnímané aj ako opatrenie na odradenie od spotreby tabakových výrobkov, ktoré prispieva k ochrane zdravia obyvateľstva. Je potrebné sa však zaoberať otázkou, či je

zvyšovanie sadzieb dane z tabakových výrobkov efektívnym opatrením pri snahe znížiť ich spotrebu.

Graf č. 4: Vývoj špecifickej a minimálnej časti sadzby dane z cigariet 2004-2019.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa zákona č. Zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov

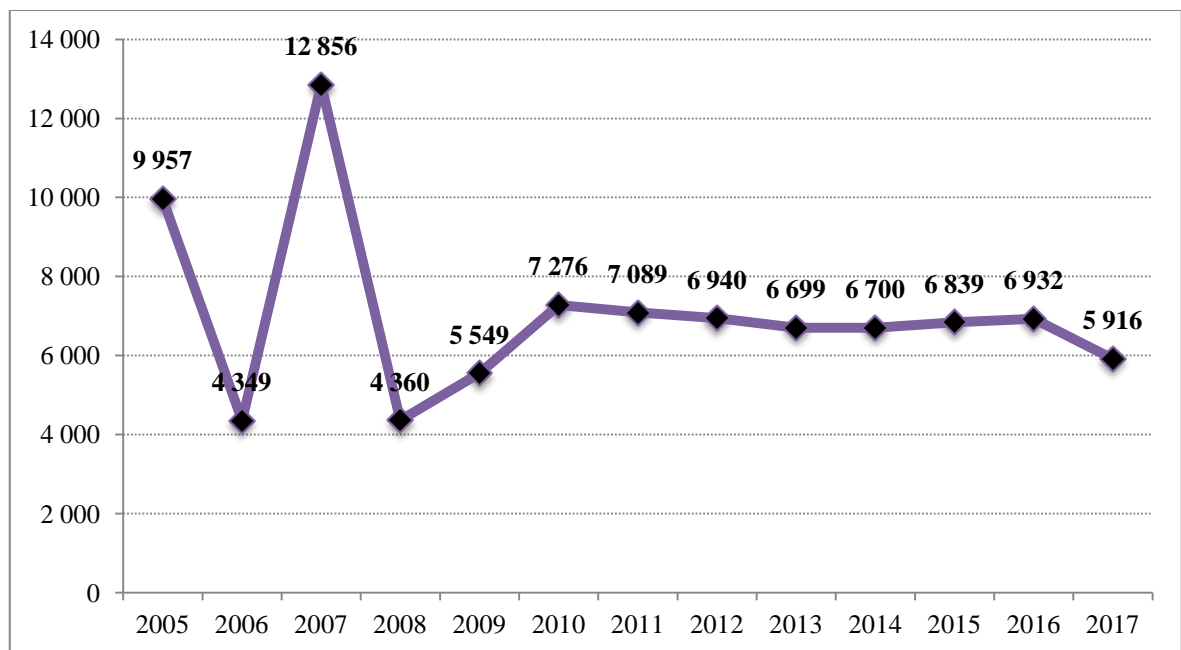
Pre lepšiu predstavu si zobrazme vývoj sadzby dane z cigariet pomocou čiarového grafu. Od sledovaného obdobia má sadzba dane z cigariet rastúci trend a nie je zaznamenané ani jedno jej zníženie. Cigarety sa od roku 2004 začali zdaňovať pomocou kombinovanej sadzby, ktorá obsahuje špecifickú a percentuálnu časť. Z toho dôvodu nie je možná porovnateľnosť sadzieb so skorším obdobím. Sadzby v rokoch 2004-2008 sú pre porovnanie prepočítané na 1 000 kusov cigariet a konvertované do meny euro konverzným kurzom 1 EUR = 30,126 SKK. Percentuálnu časť sadzby graf nezaznamenáva avšak z tabuľky 2 vyplýva, že v sledovanom období sa pohybovala v rozmedzí 20-23%. Jej poslednú zmenu evidujeme v roku 2011 z 24% na 23%.

4.2 Spotreba tabakových výrobkov

Ako sme už uviedli v predchádzajúcich častiach práce, spotrebná daň z tabakových výrobkov zdaňuje nasledujúce tovary: cigareta, cigara, cigarka a tabak. Podľa Ministerstva financií Slovenskej republiky v priemere 97% výnosu dane z tabaku tvoria práve cigarety. Vzhľadom na zanedbateľný objem príjmov, ktoré generujú ostatné tabakové produkty, sa

budeme ďalej zaoberať údajmi o spotrebe cigariet. Pri získavaní údajov o skutočnej spotrebe tabakových výrobkov treba rátať s neúplnosťou informácií. Dáta o spotrebovaných kusoch cigariet pochádzajú z daňových priznaní, čo znamená že poskytujú iba informácie o legálnej spotrebe a nepriznanú spotrebu nie je možné určiť s presnosťou. V nasledujúcom grafe si priblížime priznanú spotrebu cigariet na Slovensku od roku 2005 po súčasnosť.

Graf č. 5: Vývoj spotreby cigariet v rokoch 2005-2017 v mil. €

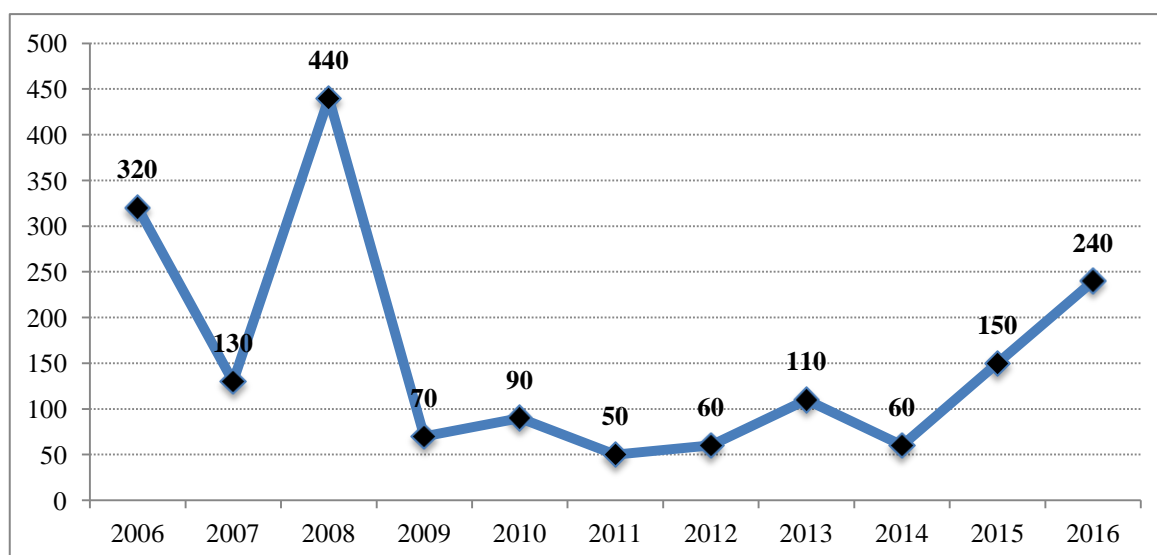

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Ministerstva financií SR o daňových priznaniach

Náhly skok v roku 2007 je možné vysvetliť predzásobením v mesiacoch pred zvýšením sadzby na začiatku roka 2008. Ako možno vidieť z grafu, legálna spotreba na Slovensku sa posledné roky pohybuje v podobných hodnotách, s 10-ročným priemerom 6,4 mld. kusov cigariet za rok. Z údajov z predchádzajúcej podkapitoly vieme, že sadzba dane z cigariet má dlhodobu rastúci charakter. Paradoxne napriek tomu nezaznamenávame žiadne výrazné zníženie v spotrebe cigariet. Najnižšia hodnota priznaných spotrebovaných cigariet za posledných 10 sledovaných rokov bola v roku 2008 a odvtedy hodnoty niektoré roky aj rástli. Čo táto skutočnosť hovorí o efektívnosti neustále sa zvyšujúcich sadzieb dane z tabaku? V hodnotách nemožno pozorovať podstatný rozdiel v spotrebe z roka na rok, napriek častým zvýšeniam sadzby.

Pre úplnosť údajov a zaujímavosť chceme upriamiť pozornosť na štúdiu Project Sun od KPMG, ktorá analyzuje trh s nelegálnymi cigaretami v členských štátoch Európskej únie, Nórsku a Švajčiarsku.⁵⁰ Je zostavovaná na ročnej báze na požiadavku britského inštitútu RUSI⁵¹. Nelegálne cigarety zahŕňajú falšované cigarety známych značiek, ako aj pašované cigarety z iných krajín nelegálne uvedené na spotrebiteľský trh. Táto štúdia je jediným komplexným ročným zhodnotením čierneho trhu s cigaretami v EÚ a jej metodológia a výsledky sú uznávané aj Organizáciou pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Spoločnosť KPMG ju uskutočňuje od roku 2006 a od roku 2013 si ju objednávajú všetci štyria veľkí výrobcovia tabakových výrobkov – British American Tobacco, Imperial Tobacco, Japan Tobacco International a Philip Morris International.

Graf č. 6: Nelegálna spotreba cigariet v mil. € na území Slovenskej republiky 2006-2016

Zdroj: vlastné spracovanie podľa KPMG Project Sun Report

Hodnoty nelegálne spotrebovaných cigariet sa medziročne líšia o desiatky miliónov. Od roku 2009 nezaznamenávame výrazné rozdiely, alarmujúci je však nárast nelegálnej spotreby v rokoch 2015 a 2016, kedy rástla najprv o 166% a následne o 55% v porovnaní s predchádzajúcim rokom. V prípade legálneho predaja 240 miliónov cigariet, ktoré boli predané nelegálne v roku 2016, by vláda na daniach vybrala dodatočných 29 miliónov eur.

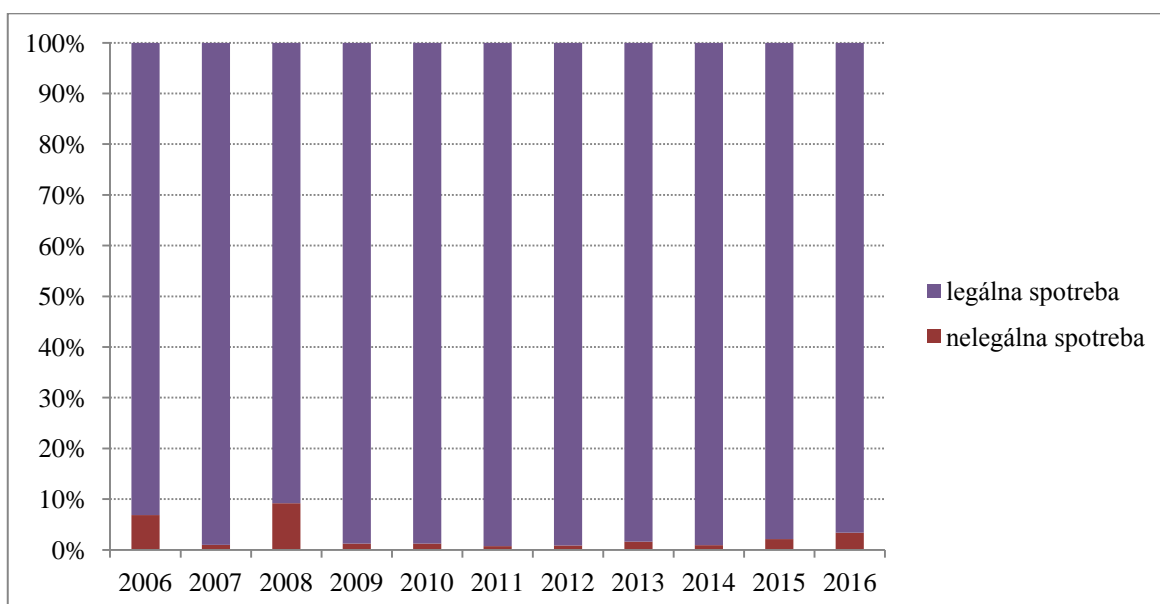
⁵⁰ KPMG. Project SUN : A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland. 2016 Results. [online]. 2017. 233 p. Dostupné na: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/uk/pdf/2017/07/project-sun-2017-report.pdf>

⁵¹ Royal United Services Institute for Defence and Security Studies

V roku 2015 by si štátny rozpočet polepšil o 19 miliónov eur. Nelegálny trh z celkovej spotreby cigariet v roku 2015 predstavoval 2,3% a v roku 2016 narástol na 3,5%.

V sledovaných krajinách podľa výsledkov štúdie v roku 2016 klesol počet falšovaných a pašovaných cigariet o 8,8% na 48,3 miliárd kusov. Najväčším zdrojom nelegálnych cigariet bola susedná Ukrajina. Slovensko patrí medzi krajiny s najnižšou spotrebou nelegálnych cigariet v Európe aj napriek viac než dvojnásobnému medziročnému nárastu ich počtu. Pre lepšiu predstavu si v nasledujúcom grafe vyobrazíme pomer nelegálnej spotreby na celkovej spotrebe cigariet.

Graf č. 7: Pomer nelegálnej spotreby na hodnotách legálnej spotreby cigariet na Slovensku v rokoch 2006-2016

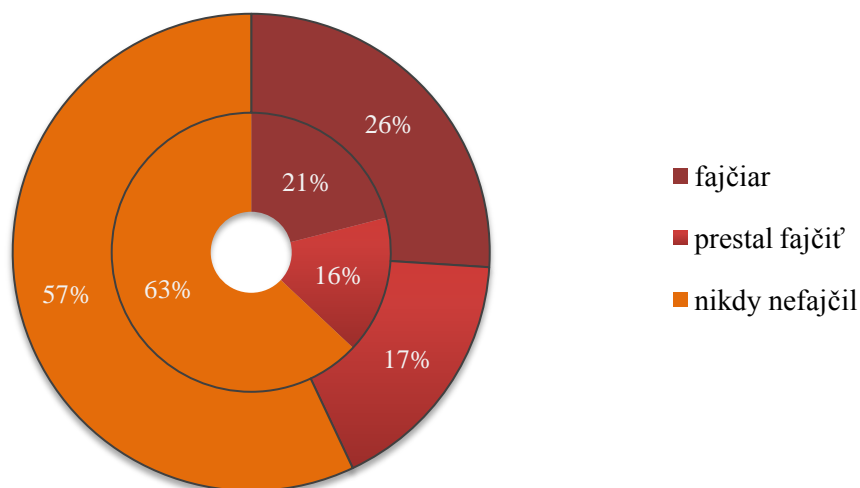
Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát MFSR a KPMG Project Sun

Pri príležitosti Svetového dňa bez tabaku vydala Európska komisia v roku 2017 špeciálny prieskum Eurobarometer o spotrebe tabakových výrobkov.⁵² Výsledky prieskumu odhalili nárast v spotrebe tabakových výrobkov vo vekovej skupine 15-24 rokov od posledného prieskumu z roku 2014 (z 24% na 29%). V porovnaní s prieskumom z roku 2006 však zaznamenávame celkový pokles spotreby o 6 percentuálnych bodov na 26%. Slovensko sa nachádza presne v priemere Európy taktiež s 26% fajčiarov.

⁵² European Commission. Special Eurobarometer 458 : Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. [online]. 2017. 142 p. ISBN 978-92-79-69104-1. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2146>

Porovnanie výsledkov špeciálneho Eurobarometra z roku 2015 a z roku 2017 preukázalo nárast v počte fajčiarov na Slovensku z 21% na 26%.⁵³

Graf č. 8: Pomer fajčiarov a nefajčiarov na Slovensku v roku 2015 a 2017

Zdroj: Special Eurobarometer 458: Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes

Vnútrotný kruh grafu zobrazuje údaje pre rok 2015 a vonkajší pre rok 2017. Čo je však viac alarmujúce je zmena v spotrebe na Slovensku v mladších vekových kategóriách. Nasledujúca tabuľka zobrazuje prehľad.

Tabuľka č. 3: Vývoj počtu fajčiarov na Slovensku medzi 2015 a 2017 podľa veku.

Vek	2015	2017
15-24	14%	35%
25-39	23%	32%
40-54	25%	26%
55+	18%	18%

Zdroj: Special Eurobarometer 458: Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes

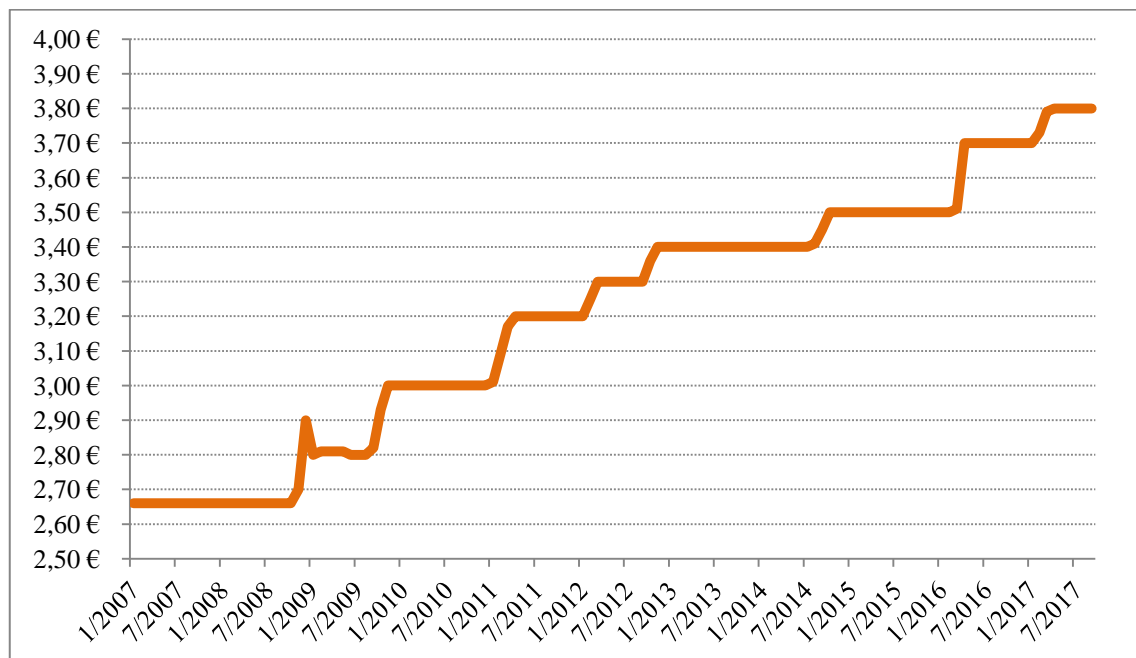
Počet fajčiarov sa od veku 40 rokov veľmi nemení. Tieto vekové kategórie vzhľadom na vyššiu elasticitu dopytu zmena cien tabakových výrobkov ovplyvňuje zriedkavo. Nachádzajú sa v časti životného cyklu kedy majú stabilný príjem a predpokladáme že

⁵³ European Commission. Special Eurobarometer 429 : Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. [online]. 2015. 142 p. ISBN 978-92-79-48050-8. Dostupné na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb_special_439_420_en.htm#429

fajčiť začali už v skoršom veku a nemajú dostatočný dôvod prestať. Vysoké nárasty v počte fajčiarov odzrkadľujú nedostatočné zameranie sa na odrádzanie od fajčenia mladistvých spotrebiteľov. Veľké množstvo štúdií, ktoré sme mali možnosť preskúmať pri písaní tejto práce kladú dôraz práve na obmedzenie fajčenia mladších vekových kategórií kedy s fajčením väčšina fajčiarov začína. Zastávame názor, že na Slovensku je tomu venovaný nedostatok pozornosti. Veľká väčšina štúdií, na ktoré sme narazili taktiež súhlasí s tým, že zvýšenie ceny cigariet je najlepším nástrojom na odrádzanie od fajčenia mladistvých, vzhľadom na ich zvýšenú citlivosť k zmene cien. Na Slovensku však pravidelne dochádza k zvýšeniu cien o 0,10 € až 0,20 € na balenie cigariet, čo je pre spotrebiteľov buď zanedbateľná čiastka alebo vedie k substitúcii za lacnejšie produkty.

Štatistický úrad Slovenskej republiky vedie od januára 2007 štatistiky o cene balenia cigariet Marlboro King Size na Slovensku. Nahliadnime na vývoj týchto cien prostredníctvom nasledujúceho grafu. Ceny sú uvádzané za spotrebiteľské balenie cigariet obsahujúce 19 kusov. Treba brať do úvahy zmenu v mernej jednotke zaznamenanú od apríla 2016, od kedy sa uvádza cena za škatuľku s obsahom 20 kusov cigariet.

Graf č. 9: Vývoj ceny krabičky cigariet Marlboro King Size 2007-2017

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky

Z grafu môžeme jasne pozorovať pravidelné zvyšovanie ceny škatuľky cigariet približne o 0,10 € alebo 0,20 €. V priebehu 10 skúmaných rokov sa cena jednej škatuľky cigariet najpredávanejšej značky zvýšila o 43% a do balenia pridali o 1 cigaretu navyše.

Napriek neustálemu zvyšovaniu cien nemožno pozorovať akékoľvek významné zmeny v spotrebe cigariet na Slovensku.

Pre lepšiu predstavu sa pozrieme ešte na údaje o váženej priemernej cene na Slovensku. V zmysle § 40 ods. 4 zákona č.106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov vedie Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky evidenciu o množstve cigariet uvedených do daňového voľného obehu. Následne oznamuje Ministerstvu financií Slovenskej republiky váženú priemernú cenu cigariet. Určuje sa za kalendárny rok a je prepočítaná na 1000 kusov cigariet. Vážená priemerná cena sa počíta podľa nasledujúceho vzorca:

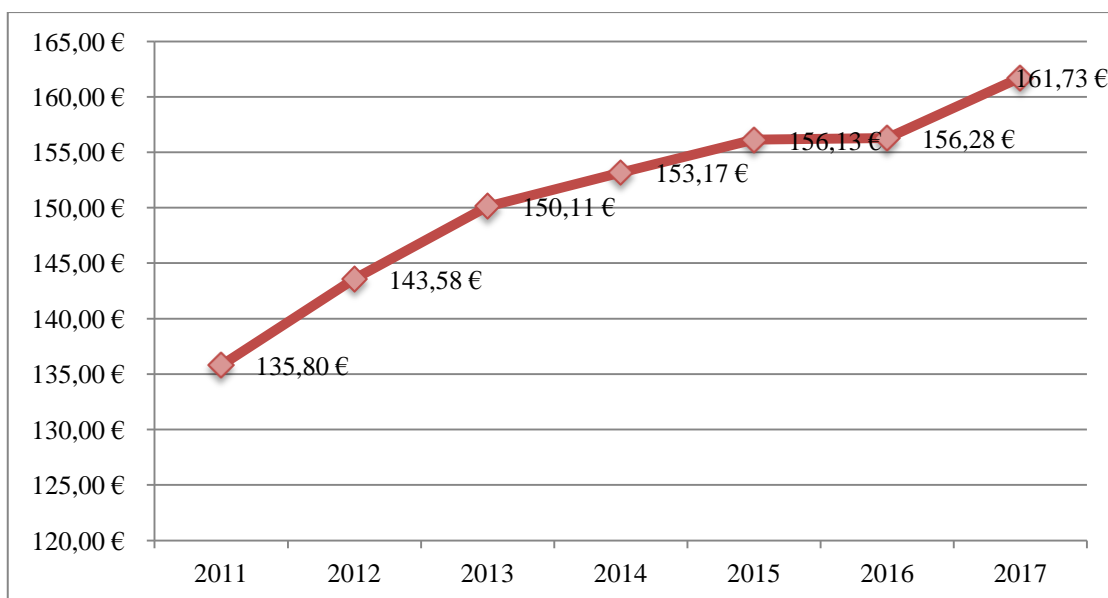
$$\frac{\sum P \times Q}{\sum Q_x}$$

P = cena spotrebiteľského balenia cigariet

Q = množstvo spotrebiteľských balení cigariet s rovnakým počtom kusov uvedené do daňového voľného obehu

$\sum Q_x$ = celkové množstvo cigariet uvedené do voľného daňového voľného objemu

Graf č. 10: Vývoj váženej priemernej ceny na Slovensku 2011-2017

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky

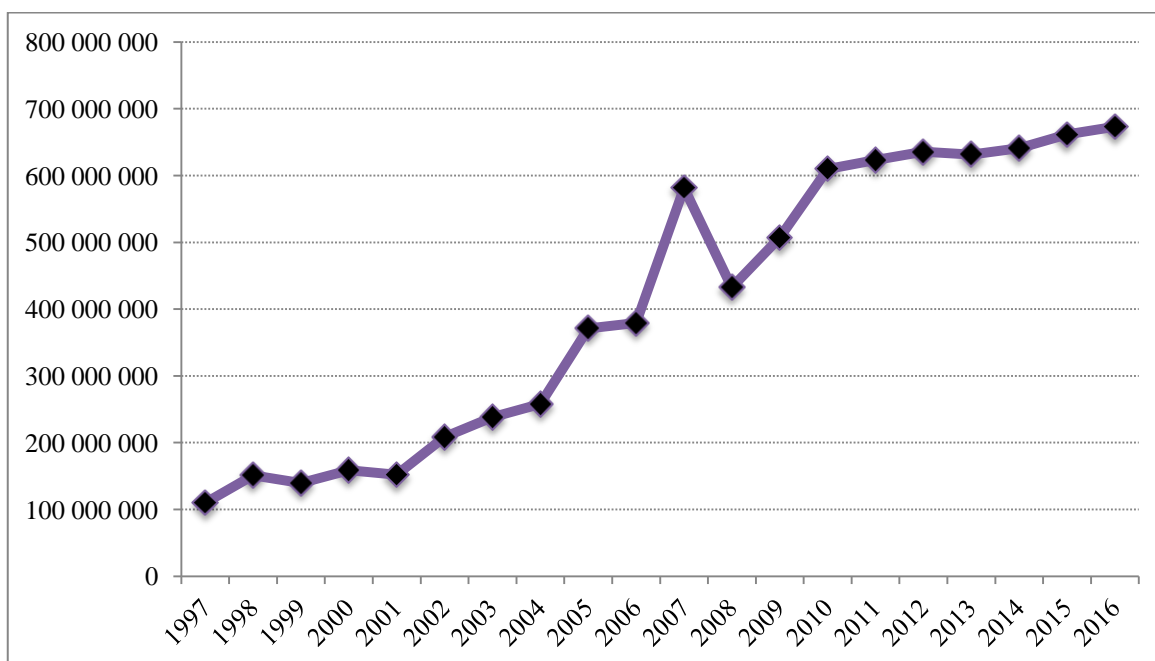
Vážená priemerná cena pochádza z cien cigariet všetkých predajcov tabakových výrobkov na našom území. Napriek tomu, že jej hodnoty Finančné riaditeľstvo

zaznamenáva až od roku 2011, je presnejším ukazovateľom pre pozorovanie skutočných cien cigariet na Slovensku.

4.3 Príjmy zo spotrebnej dane z tabakových výrobkov

V priebehu rokov sme z údajov z viacerých zdrojov mohli pozorovať zvyšovanie sadzieb dane z tabakových výrobkov a neustály rast cien cigariet na Slovensku. Tieto fakty by sa mali odzrkadľovať vo vyšších príjmoch do štátneho rozpočtu. Údaje z ktorých budeme vychádzať pochádzajú z Ministerstva financií Slovenskej republiky a sú založené na hotovostnej metodike. V roku 2016 tvorili príjmy z dane z tabakových výrobkov 4,73% z celkových daňových príjmov verejnej správy, pričom tento percentuálny podiel v posledných 10 rokoch fluktoval medzi 4% a 6%. Príjmy z dane z tabakových výrobkov predstavujú v roku 2016 31%-ný podiel na príjmoch zo spotrebných daní. Na celkových daňových príjmoch verejnej správy majú príjmy z dane z tabakových výrobkov podiel 4,73%. Nasledujúci graf presnejšie zachytáva vývoj daňových príjmov z tabakových výrobkov.

Graf č. 11: Príjmy z dane z tabakových výrobkov na základe hotovostnej metodiky 1997-2016

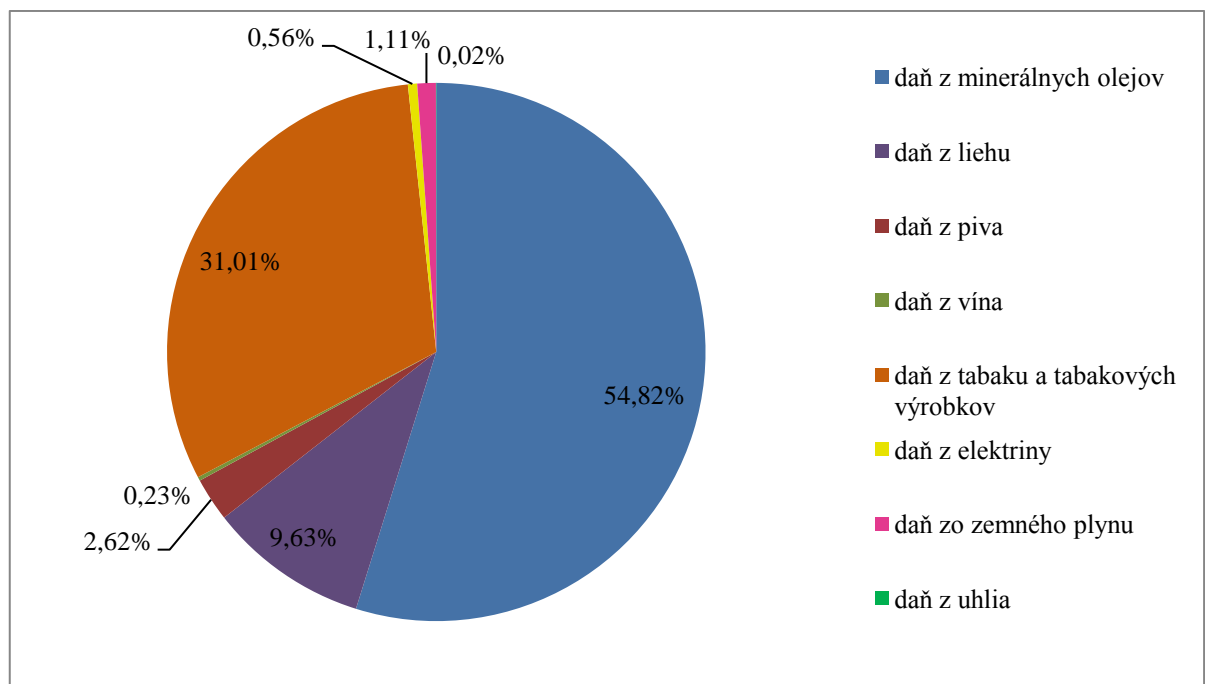

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Ministerstva financií Slovenskej republiky

Je nepochybné, že príjmy z dane z tabakových výrobkov zaznamenali za posledné dve dekády enormnú zmenu. V dnešnej dobe rapídneho rozvoja sa dokáže veľa

zmeniť za 20 rokov a to dokazuje aj 6-násobný nárast príjmov z tejto dane. Daň z tabakových výrobkov má veľký potenciál privádzať stále vyššie príjmy do štátneho rozpočtu. Zvyšovanie sadziieb je odporúčané, pretože touto daňou sa trestá negatívna externalita a výskumy od uznávaných autorov to považujú za veľmi efektívne opatrenie na zníženie spotreby tabaku a jeho škodlivých účinkov. Po dani z minerálnych olejov má najväčší podiel na príjmoch zo spotrebných daní, ale vyvíja sa rýchlejším tempom. Posledných 7 rokov v sledovanom období však nepozorujeme výraznú zmenu v príjmoch. Za toto obdobie ostala sadzba dane z tabakových výrobkov na stabilnej úrovni, napriek tomu príjmy viditeľne rástli každý rok. Od roku 2019 bude účinná vyššia sadzba dane, ktorá by podľa Ministerstva financií SR mala priniesť vyššie očakávané príjmy. Pri súčasnom trende každoročného nárastu spotreby nelegálnych cigariet len môžeme dúfať, že sa to podarí v plánovanom objeme. Pre lepšiu predstavu prikkladáme graf, ktorý zobrazuje podiel príjmov z dane z tabakových výrobkov na príjmoch zo spotrebných daní spolu s podielmi ostatných spotrebných daní.

Graf č. 12: Podiel príjmov z dane z tabakových výrobkov na príjmoch zo spotrebných daní v roku 2016.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Ministerstva financií Slovenskej republiky

4.4 Opatrenia kontroly tabaku zavedené na Slovensku

V prvej kapitole sme predstavili a popísali opatrenia používané na zníženie spotreby tabaku vo svete. Tieto opatrenia umožňujú kontrolu nad tabakovými výrobkami a z dôvodu ochrany zdravia obyvateľstva sú niektoré z nich zavedené vo väčšine krajín na svete. Vymenované opatrenia by sme mohli rozdeliť na finančné a nefinančné. Jediným finančným opatrením zo spomínaných je priama manipulácia ceny pomocou zmien daňových sadzieb. Ostatné opatrenia patria medzi nefinančné a pre zopakovanie sú to:

- zvyšovanie informovanosti spotrebiteľov,
- obmedzenie fajčenia na vybraných miestach,
- podpora ukončenia fajčenia,
- regulácia nelegálneho trhu.

V predchádzajúcom texte sme sa venovali cenám cigariet a sadzbám dane z tabakových výrobkov na Slovensku a ich vývoju v priebehu rokov. Následne sme skúmali ich vplyv vzhľadom k legálnej a ilegálnej spotrebe cigariet na našom území. Napriek tomu, že prevláda názor, že zvyšovanie sadzby dane je najefektívnejším opatrením pre zníženie spotreby tabakových výrobkov, sme sa rozhodli skúmať vplyv nefinančných opatrení na spotrebu. Vyššie sadzby dane sú fiškálne efektívnym opatrením pre štát, no môže sa zdať že ciele finančných opatrení sú v rozpore s cieľmi nefinančných opatrení. Jediným cieľom nefinančných opatrení je znížiť spotrebu tabaku kvôli ochrane zdravia spotrebiteľov a ich okolia. Primárnym cieľom zvyšovania sadzieb dane z tabaku je navýšenie príjmov štátneho rozpočtu a zníženie spotreby sa javí až ako druhotný cieľ opatrenia. Vyššie príjmy a nižšia spotreba pritom nejdú dokopy dlhodobo. Po veľkom znížení spotreby tabakových výrobkov by už zdanenie tabaku nebolo takým efektívnym spôsobom generovania príjmov. Z tejto úvahy vyplýva, že vlády by nemali byť zástancami nízkej spotreby tabakových výrobkov. V nasledujúcej časti práce popíšeme opatrenia kontroly tabaku platné v Slovenskej republike a zhodnotíme ich efektívnosť pri znižovaní spotreby tabakových výrobkov.

Do roku 2000 slovenská legislatíva uplatňovala veľmi minimálne metódy pre reguláciu spotreby tabaku. Podmienky výroby tabakových výrobkov upravoval zákon o potravinách

z roku 1995⁵⁴. Zakazoval používať pri výrobe tabakových výrobkov iné suroviny než tabak a látky od prírody vlastné tabaku. Bolo povolené použiť prídavné látky. Zakazoval používať na baleniach tabakových výrobkov informácie, ktoré vyvolávajú dojem, že ich používanie neškodí zdraviu alebo by akokoľvek podnecovali k fajčeniu. Na obale bol výrobca povinný zabezpečiť vyznačenie obsahu nikotínu, kondenzátu a upozornenie, že fajčenie škodí zdraviu. Nebolo však presnejšie špecifikované formulovanie týchto upozornení ani nebola určená minimálna plocha, ktorú museli pokrývať. Ďalej zákon o potravinách špecifikuje už iba dozor vykonávaný nad výrobkami, pokuty pri ich nedostatočnom zabalení, uvádzaní na trh výrobkov po uplynutí dátumu spotreby a používaní nepovolených látok pri výrobe tabakových produktov. Zákon o potravinách sa vzťahoval na tabakové výrobky do konca októbra 2011, novely zákona po tomto dátume sa o nich už nezmieňujú. Jeho úlohu ďalej preberá zákon č. 335/2011 Z. z. o tabakových výrobkoch, no ten upravuje iba postupy pri ich výrobe a uvádzaní na trh a viac sa ním zaoberať nebudeme.

V októbri **2000** nadobudol účinnosť nový zákon – a to zákon o vysielaní a retransmisii⁵⁵. V pôvodnom znení zákona § 33 ods. 1 zakazuje všetky formy reklamy a telenákupu na tabakové výrobky. Taktiež zakazuje používanie značkových názvov, emblémov a iných znakov týchto výrobkov vo vysielacom čase vyhradenom pre reklamu a telenákup. Opatrenie na kontrolu tabakového trhu podporil ďalej vznik zákona o reklame⁵⁶ koncom apríla **2001**. Zákon vo svojom pôvodnom znení zakazuje reklamu tabakových výrobkov na všetkých druhoch informačných nosičov, rozdávaním vzoriek tabakových výrobkov na verejnosti a reklamu na reklamných veciach nesúvisiacich s fajčením rozdávaných na verejnosti. Zákon o reklame tiež vymedzuje, čo sa nepovažuje za reklamu tabakových výrobkov, ako napríklad označenie špecializovaných predajní tabakových výrobkov nápisom „TABAK“, alebo vydávanie letákov a brožúr určených pre výrobcov a obchodníkov s tabakom, či rozdávanie tabakových výrobkov na rokovaníach súvisiacich s ich výrobou a predajom.

Veľkým krokom Slovenskej republiky bolo vydanie zákona o ochrane nefajčiarov⁵⁷ v roku **2004**. Tento zákon upravuje podmienky ochrany ľudí pred vznikom závislosti od nikotínu, pred škodlivými účinkami fajčenia a pred inými spôsobmi poškodzovania zdravia

⁵⁴ Zákon č. 152/1995 Z. z. o potravinách

⁵⁵ Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii

⁵⁶ Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame

⁵⁷ Zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov

fajčiarov a nefajčiarov prostredníctvom používania tabakových výrobkov a vystavenia sa ich účinkom. V § 3 zaväzuje dovozcov a distribútorov tabakových výrobkov každoročne predkladať Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky správu so všetkými zložkami používanými vo výrobe tabakových výrobkov, ktoré sú určené na predaj v Slovenskej republike. V § 4 stanovuje povinnosť uvádzať varovné označenia na každom spotrebiteľskom balení tabakového výrobku (okrem tých, ktoré nie sú určené na fajčenie) a na spotrebiteľskom balení cigariet aj údaje o obsahu škodlivých látok. Každé spotrebiteľské balenie tabakového výrobku musí mať na prednej strane vytlačené tzv. všeobecné varovanie, ktorým je „Fajčenie zabíja“ / „Fajčenie môže zabíjať“ alebo „Fajčenie vážne škodí vám a ostatným okolo vás“. Spotrebiteľské balenia tabakových výrobkov musia obsahovať aj dodatočné varovanie, ktoré je vytlačené na zadnej strane balenia a zákon ponúka 14 variácií, z ktorých si výrobca môže vybrať. Dodatočné varovania obsahujú informácie o zdravotných následkoch fajčenia, o návykovej povahe fajčenia a odporúčania, kam sa obrátiť pri snahe prestať fajčiť. Všeobecné a dodatočné varovania sa musia podľa zákona pravidelne obmieňať a musia byť uvedené v štátnom jazyku. Všeobecné varovania musia pokrývať najmenej 30% prednej strany balenia tabakového výrobku a dodatočné varovania 40% zadnej strany balenia.

Zákon o ochrane nefajčiarov vo svojom pôvodnom znení ďalej v § 5 určuje maximálny obsah dechtu, nikotínu a oxidu uhoľnatého v cigarete a povinnosť uvádzať ich na bočnej strane spotrebiteľského balenia cigariet. § 6 zakazuje predaj tabakových výrobkov v potravinách (s výnimkou predajní, ktoré majú na ich predaj vyčlenený samostatný priestor alebo stojan), v predajniach s tovarom určeným pre deti, v bufetoch nachádzajúcich sa v predškolských, školských zariadeniach, školách, v študentských domovoch a na detských ihriskách, v zdravotníckych zariadeniach, formou podomového a zásielkového predaja a v spotrebiteľskom balení cigariet s obsahom menším ako 10 ks. Zakazuje sa predaj tabakových výrobkov osobám mladším ako 18 rokov. Zákon kladie dôraz na povinnosť predajcov odoprieť predaj tabakových výrobkov osobe mladšej ako 18 rokov. Predaj tabakových výrobkov zo stojana a automatu je povolený iba vtedy, ak je zabezpečená ich obsluha dospelým predávajúcim.

Nakoniec § 7 je asi najdôležitejšou časťou nového zákona o ochrane nefajčiarov, pretože vymedzuje priestory v ktorých platí zákaz fajčenia. Sú to prostriedky železničnej dopravy (okrem vyhradených vozňov), prostriedky vnútroštátnej osobnej dopravy, ich zastávky, čakárne a nástupištia, zdravotnícke zariadenia (okrem fajčiarní pre

zamestnancov), základné a stredné školy, školské a predškolské zariadenia, priestory detských ihrísk, vysoké školy a študentské domovy (okrem fajčiarní pre zamestnancov), zariadenia sociálnych služieb (okrem fajčiarní pre zamestnancov), kultúrne a uzavreté športové zariadenia (okrem fajčiarní), úradné budovy, obchody, divadlá, kiná, výstaviská, múzeá a galérie, zariadenia spoločného stravovania (okrem tých, ktoré majú oddelenú časť pre fajčiarov), cukrárne a zariadenia rýchleho stravovania. Tento zákon obmedzil fajčenie na mnohých miestach ale je nutné upriamiť pozornosť na rozsah výnimiek v podobe fajčiarní v rôznych zariadeniach.

Existoval aj predchodca zákona o ochrane nefajčiarov⁵⁸, ktorý bol zrušený pri vzniku nového zákona v roku 2004. Bol formou veľmi podobný, avšak ponúkal obmedzenia fajčenia v značne menšom rozsahu. Napríklad sa vyžadovalo od výrobcov používať len jedno varovné označenie na balení výrobku, do roku 1998 iba na jednej z úzkych strán balenia a pokrývať muselo najmenej 10% z plochy balenia. Samozrejme obsahoval zákaz predaja tabakových výrobkov osobám mladším ako 18 rokov. Zakazoval ich predaj v predajniach s tovarom určeným pre deti a mládež, v zdravotníckych a školských zariadeniach a školách, v automatoch, na dobierku a zakazoval predaj balenia cigariet s obsahom menším ako 10 ks. Zakazoval fajčenie v prostriedkoch osobnej železničnej dopravy, v prostriedkoch ostatnej vnútroštátnej hromadnej dopravy osôb, na zastávkach hromadnej dopravy, pri práci (ale len ak dôsledkom fajčenia môže byť ohrozený život, zdravie alebo majetok), na schôdzach v uzavretých priestoroch, v pracovných miestnostiach, kde sú účinkom fajčenia vystavení nefajčiari, v zdravotníckych zariadeniach, v školských a predškolských zariadeniach, školách, kultúrnych a športových zariadeniach, vo verejne prístupných úradných budovách, obchodoch, divadlách, kinách, múzeách a galériách, v zariadeniach spoločného stravovania, v cukrárňach a priestoroch rýchleho stravovania. Železnice však mali vyhradené vozne na fajčenie, zdravotnícke zariadenia tiež (mohli byť využívané „výnimočne“ aj pacientmi). Na školách boli tiež povolené fajčiarne a na vysokých školách ich mohli využívať aj študenti. Fajčiarne mohli mať aj kultúrne a športové zariadenia a zariadenia spoločného stravovania. Čo je ešte zaujímavé pri zariadeniach spoločného stravovania je, že ak neboli fajčiarska a nefajčiarska časť stavebne oddelené, zákaz fajčenia platil v celom objekte len v čase určenom na výdaj raňajok, obedov a večerí. Je zjavné, že znenie tohto zákona chránilo nefajčiarov nedostatočne a zákon obsahoval príliš veľa výnimiek.

⁵⁸ Zákon č. 67/1997 Z. z. o ochrane nefajčiarov

Tieto tri spomínané zákony si prešli v priebehu rokov viacerými zmenami. V roku **2005** vyšla novela zákona o reklame, kde bol pridaný zákaz reklamy prostredníctvom sponzorstva tabakového výrobku a uvádzaním názvu, emblému, či iného znaku výrobku, okrem miest predaja týchto výrobkov. Koniec roka 2005 priniesol tiež významnú zmenu v zákone o ochrane nefajčiarov. § 7 sa zbavil výnimiek v podobe fajčiarní v zdravotníckych zariadeniach, vysokých školách a študentských domovoch a kultúrnych a športových zariadeniach. Pribudlo nové miesto so zákazom fajčenia a to priestory, v ktorých sú mladiství vo väzbe alebo v nich vykonávajú trest odňatia slobody. Zakázal sa predaj tabakových výrobkov aj v stánkoch a bufetoch v areáli zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnych služieb. Pribudla povinnosť podnikateľov upozorniť verejnosť na zákaz fajčenia v priestoroch prostredníctvom oznamu na viditeľnom mieste. Novelizovaný zákon tiež v neposlednom rade zvýšil pokuty za priestupky pri porušení zákazu fajčenia.

Od roku **2008** zákon o ochrane nefajčiarov určuje vhodným na predaj spotrebiteľské balenie cigariet s obsahom iba 19 alebo 20 ks, namiesto pôvodných najmenej 10 ks. Ďalšia novela zákona o ochrane nefajčiarov z apríla **2009** zakazuje predaj tabakových výrobkov z automatov (namiesto povoleného predaja pri prítomnej obsluhu automatu). Prináša nové zákazy fajčenia na verejných letiskách, v dráhových vozidlách vnútroštátnej verejnej osobnej dopravy na električkových, trolejbusových, lanových a špeciálnych dráhach. V areáloch zdravotníckych zariadení sa však po novom povoľujú fajčiarske priestory na psychiatrických oddeleniach. Namiesto zákazu fajčenia v cukrárňach zákon stanovuje zákaz fajčenia v zariadeniach starostlivosti o ľudské telo. Do § 8 pribudla povinnosť podnikateľov umiestniť do priestorov so zákazom fajčenia oznam s informáciou, ktoré kontrolné orgány vykonávajú kontrolu nad dodržiavaním tohto zákona a je možné im podať oznámenie o jeho porušení. V septembri 2009 novela zákona o ochrane nefajčiarov pridáva povinnosť mať v zariadení spoločného stravovania vyhradenú časť pre nefajčiarov zaberajúcu minimálne 50% plochy a podmienku jej stavebného oddelenia od fajčiarskej časti. Priestor pre nefajčiarov musí byť umiestnený pri vstupe do zariadenia. Poslednou zmenou v roku 2009 je novela zákona o vysielaní a retransmisii z decembra, ktorá zakazuje všetku mediálnu komerčnú komunikáciu týkajúcu sa tabakových výrobkov a jeho obchádzanie prostredníctvom používania značkových názvov a iných znakov týchto produktov. Zakazuje tiež sponzorovanie programov a audiovizuálnych mediálnych služieb právnickým a fyzickým osobám, ktorých hlavnou činnosťou je výroba alebo predaj tabakových výrobkov. Novela pridáva do zákona nový paragraf o umiestňovaní produktov

a zakazuje umiestňovanie produktov v spojitosti s fyzickou alebo právnickou osobou, ktorej hlavnou činnosťou je výroba alebo predaj tabakových výrobkov.

V roku **2013** dostáva zákon o ochrane nefajčiarov 14 úplne nových dodatočných varovaní, ktoré môžu výrobcovia použiť. Medzi miesta so zákazom fajčenia boli pridané obchodné domy s výnimkou priestorov, ktoré sú stavebne oddelené tak aby škodlivé látky z tabakových výrobkov neprenikali do verejne prístupných priestorov obchodných domov. Zákaz fajčenia v zariadeniach spoločného stravovania bol upravený tak aby bolo zaručené, že škodlivé látky z tabakových výrobkov nepreniknú do časti pre nefajčiarov. Novela zákona určuje vyššie pokuty⁵⁹ pre podnikateľa ak nezabezpečí dodržiavanie zákazu fajčenia v priestoroch, ktoré tento zákon vymedzuje. Od roku **2016** zahŕňa zákon o vysielaní a retransmisii aj úpravu zákazu mediálnej komunikácie, sponzorstva a umiestňovania produktov súvisiacich s elektronickými cigaretami a plniacimi fľaštičkami pre elektronické cigarety.

Poslednou zmenou, ktorú priniesol rok 2016 je vznik zákona o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov⁶⁰. Tento zákon upravuje požiadavky na zložky a emisie tabakových výrobkov, podmienky označovania balení tabakových výrobkov, podmienky uvádzania nových kategórií tabakových výrobkov na trh a zákaz uvádzať na trh tabak pre orálne použitie. Zakazuje napríklad uvádzanie na trh výrobkov, ktoré obsahujú prídavné látky ako vitamíny, kofeín, taurín, iné látky, ktoré pôsobia dojmom, že sú prospešné pre zdravie alebo ktoré sa spájajú so zvýšením energie a látky uľahčujúce inhaláciu a vstrebávanie nikotínu. Výrobcovia tiež nesmú uvádzať na trh cigarety a tabak na vlastnoručné zhotovenie produktov, ktoré obsahujú arómy alebo prvky umožňujúce zmenu vône tabakových výrobkov. Zákon prikazuje uvádzať na spotrebiteľskom balení kombinované zdravotné varovania obsahujúce farebnú fotografiu zobrazujúcu hrozivé následky konzumácie tabakových výrobkov. Kombinované varovania tiež obsahujú telefónne číslo na novo zriadenú linku pomoci (0908 222 722), na ktorom možno získať informácie a pomoc pri odvykaní od fajčenia. Po novom majú varovania pokrývať 65% vonkajšej plochy predného aj zadného povrchu spotrebiteľského balenia. Zákon ďalej zakazuje prezentácie tabakového výrobku pomocou označenia spotrebiteľského balenia, ktoré nabáda na jeho spotrebu, vytvára mylný dojem o jeho charakteristikách a účinkoch, naznačuje menšiu škodlivosť tabakového výrobku oproti inému, odkazuje na chuť alebo

⁵⁹ Zmena výšky pokuty z 331-3 319 eur na 500-15 000 eur)

⁶⁰ Zákon č. 89/2016 Z. z. o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov

vôňu, alebo sa podobá potravinovému alebo kozmetickému výrobku. Zákon o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov tiež upravuje podmienky pre elektronické cigarety. Vymedzuje napríklad maximálny objem plniacich fľaštičiek pre elektronické cigarety, maximálny obsah nikotínu vo fľaštičkách uvedených na trhu a mnoho iných podmienok pri ich výrobe a predaji.

Po popísaní legislatívnych opatrení, ktoré regulujú trh s tabakovými výrobkami v Slovenskej republike môžeme zhrnúť, že máme na našom území zavedené množstvo nástrojov, ktoré pomáhajú znížiť spotrebu tabaku. Niektoré sa zaviedli najmä v posledných rokoch kvôli harmonizácii s európskymi smernicami. Európska únia prvotne prijala smernicu 2001/37/EC, ktorá harmonizovala niektoré predpisy o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov. V roku 2005 vstúpila do platnosti Rámcová zmluva o kontrole tabaku (FCTC) Svetovej zdravotníckej organizácie. Je to prvá verejná medzinárodná dohoda týkajúca sa verejného zdravia a EÚ patrí medzi signátorov tejto dohody. Od konca roku 2010 sa konzultovalo o revízii smernice EÚ o tabakových výrobkoch a napokon 14. marca 2014 rada Ministrov EÚ schválila konečné znenie revidovanej tabakovej smernice. Rok 2016 bol termínom implementácie väčšiny opatrení z tabakovej smernice v členských štátoch Európskej únie.⁶¹ Najzásadnejšie zmeny revidovanej tabakovej smernice EÚ o ktorých sa uvažovalo, bolo zavedenie výraznejších výstražných zdravotných varovaní a generických štandardizovaných obalov. Po ukončení konzultácií sa členské štáty v Rade rozhodli podporiť rozsah zdravotných varovaní vo výške 65% z plochy spotrebiteľského balenia, čo sme zaviedli aj na Slovensku zákonom o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov. Z európskej smernice tiež vzišla potreba uvádzať na boku balení cigariet informáciu, že tabakový dym obsahuje viac ako 70 látok spôsobujúcich rakovinu. Snaha zaviesť štandardizované balenia cigariet bola ostro kritizovaná mnohými členskými štátmi z dôvodu obáv, že to uľahčí falšovanie a pašovanie cigariet. Návrh smernice s generickými obalmi nakoniec nepočítal. Zaviedol sa zákaz vyrábať obaly tabakových výrobkov pripomínajúce potraviny a odkazujúce na arómu či príchuť. Európska smernica tiež prikazuje obsah balenia cigariet s minimálne 20 kusmi.

Podstatnou súčasťou revidovanej tabakovej smernice je zjednotenie pravidiel pre používanie škodlivých, návykových a atraktívnych látok vo výrobe tabakových produktov.

⁶¹ Euractiv. Regulácia tabakových výrobkov v EÚ. [online]. 11.5.2015. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/danova-politika/linksdossier/regulacia-tabakovych-vyrobkov-hladanie-noveho-smeru-000283/>

Zakázalo sa predávať výrobky s príchutami ako čokoláda alebo vanilka. Členské štáty požadovali prechodné obdobie 3 roky pre výrobky, ktoré predstavujú viac než 3% celkového predaja vo svojej kategórii. Pre populárnu mentolovú príchut sa zaviedla výnimka do roku 2020 pre obavy z nelegálneho obchodu. Zákaz pre výrobky s príchutami sa uplatnil najmä preto, že pomáha prekonať nepríjemný pocit pri začiatkoch fajčenia a je atraktívny obzvlášť pre mladých spotrebiteľov. Výnimku zo zákazu príchutí dostali fajkový tabak, cigary a cigarky. Komisia uviedla do návrhu smernice aj zákaz predaja cigariet s priemerom menším ako 7,5 mm, teda tzv. slim cigariet. Môžu u mladých žien vyvolávať pocit, že sú menej škodlivé ako klasické cigarety a Výbor Európskeho parlamentu pre verejné zdravie ich zákaz podporil. Ostatné výbory a väčšina členských štátov však bola proti a tento návrh do finálnej podoby regulácie neprešiel. Zákaz nakoniec dostal len ich predaj v pútavých obaloch. Čo sa týka stanoviska Výboru NR SR pre európske záležitosti (VEZ), nesúhlasil napríklad so zväčšením plochy pre varovné označenia, s prijatím kombinovaných varovných označení a so štandardizáciou obalov.

Na záver by sme mohli zhrnúť, že Slovensko uplatňuje množstvo prospešných opatrení, ktoré napomáhajú zníženiu spotreby tabakových výrobkov. Podporuje zvýšenú informovanosť spotrebiteľov vďaka striktnej regulácii výzoru spotrebiteľských balení, najmä prostredníctvom rozličných varovaní na spotrebiteľských baleniach a aj v podobe odrádzajúcich obrázkov. Obmedzuje fajčenie na mnohých verejných miestach a uplatňuje rôzne podporné nástroje pri snahe skončiť s fajčením, napríklad prostredníctvom linky pomoci. Mohli by sme povedať, že je taktiež pripravené na boj s nelegálnym trhom tabakových výrobkov vďaka používaniu kontrolných kolkov na baleniach a zavedenej daňovej a colnej kontrole, ako aj kontrole dodržiavania zákonov týkajúcich sa tabakového trhu.

4.5 Efektívnosť opatrení na zníženie spotreby tabakových výrobkov na Slovensku

V predchádzajúcich častiach práce sme si popísali situáciu Slovenskej republiky z hľadiska zmien sadzieb dane z tabaku a ich vplyvu na spotrebu cigariet a vývoj daňových príjmov z tejto dane. Oboznámili sme sa aj s nefinančnými opatreniami, ktoré sú používané na zníženie spotreby tabaku na našom území.

Ďalej sa budeme zaoberať otázkou, či zvyšovanie sadzieb, ktoré je možné sledovať v priebehu rokov na Slovensku vplýva pozitívne na zníženie spotreby tabakových výrobkov alebo slúži z väčšej miery pre splnenie fiškálnych cieľov vlády. Svetová zdravotnícka organizácia považuje zvyšovanie sadzieb dane z tabakových výrobkov za jednoznačne najlepšie opatrenie, ktoré sa dá použiť pri snahe znížiť ich spotrebu. Vo svojich vývojových správach však uvádza, že tento nástroj je krajinami značne podceňovaný a teda nie je využívaný dostatočne vzhľadom na svoj potenciál. Podľa nášho názoru však množstvo nefinančných opatrení, ktoré môžu štáty implementovať, prináša väčšie výhody a efektívnosť než postupné zavádzanie vyšších sadzieb dane.

Vzhľadom na návykovú povahu tabakových výrobkov, mierne zvýšenie ich cien nemá na spotrebiteľov veľký dopad. Spotrebiteľia, ktorí prepadli nikotínovej závislosti sa budú snažiť urobiť všetko preto aby nemuseli znížiť svoju spotrebu ak sa ich zlozvyk stane drahším. Príkladmi sú substitúcia za lacnejšiu značku cigariet, substitúcia za menej zdanený produkt (tabak na šúľanie), cestovanie do oblastí s nižším zdanením produktu a nižšou cenou (možná podpora cudzích ekonomík), nákup falšovaných cigariet, zníženie ostatných výdavkov na úkor zachovania spotreby rovnakého objemu tabaku. Tak ako výrobcovia presúvajú svoje daňové bremeno na spotrebiteľov, aj spotrebiteľia sa snažia vyhnúť plateniu vyššej ceny pokiaľ je to možné. Až na poslednom mieste spotrebiteľ zvažuje znížiť objem spotrebovaného tabaku alebo prestať s fajčením. Môžeme teda konštatovať, že zvýšenie sadzby dane z tabaku v istej miere môže viesť k zníženiu spotreby, avšak dokáže mať aj negatívne vplyvy na iné oblasti. Netreba zanedbávať možný nárast ilegálneho obchodu s pašovanými a falšovanými cigaretami, ktorý podnecuje zvýšenie sadzieb dane. Ďalšími negatívami, ktoré môže priniesť vyššia sadzba je prehlbovanie rozdielov medzi sociálnymi vrstvami v krajine, vyššie relatívne zaťaženie nízkopříjmových skupín, ktoré sú často spájané s vyššou spotrebou tabaku a dopad na ich rodiny.

Zavádzanie nefinančných opatrení na zníženie spotreby však so sebou prináša veľmi málo negatív, ak sa vôbec nejaké nájdu. Zákazy fajčiť na rôznych verejných miestach a zákazy reklamy neprinášajú spotrebiteľom žiadne negatívne vplyvy a je dokázané, že sú efektívne ako nástroje používané na zníženie spotreby tabaku. Negatívny dopad majú tieto opatrenia len na tabakový priemysel, ktorý sa snaží zabrániť ich zavádzaniu. Výrobcovia tabakových produktov v minulosti dlhodobo popierali škodlivosť tabakového dymu pre ľudské telo a v časoch keď neexistovali žiadne zákazy propagácie mali taký dobrý marketing, že fajčenie bolo vo svete normou. Tiež argumentujú negatívnymi dopadmi zníženia spotreby tabaku na zamestnanosť v tabakovom priemysle aj keď toto tvrdenie nebolo dokázané. V prípade zníženia počtu pracovných miest v tabakovom priemysle je možný presun zamestnancov do iného odvetvia. Opatrenia v podobe rôznych zákazov fajčenia sa tešia vysokej podpore aj spomedzi samotných spotrebiteľov. Obmedzenosť fajčenia robí spotrebu tabakových výrobkov menej akceptovateľnou v spoločnosti a ponúka menej príležitostí na fajčenie. Prináša so sebou tiež bonusové pozitívum v podobe ochrany nefajčiarov. Nedostatok, ktorý by mohol brzdiť efektívnosť zdanenia tabaku a zvyšovanie sadzby tejto dane, je zložitosť daňového systému. Manuál Svetovej zdravotníckej organizácie na administráciu zdanenia tabaku upozorňuje, že mnoho krajín má komplikované systémy zdanenia tabakových výrobkov, čo umožňuje jednoduchšie vyhýbanie sa plateniu daní. V dôsledku toho bude tiež vplyv zmeny sadzby dane na daňové príjmy menší ako sa očakáva. Pre zníženie daňových únikov a vyšší príjem z daní sa preto odporúča zjednodušiť daňový systém. Veľký nárast sadzieb dane totiž podnecuje pašeráctvo, najmä pri nízkych pokutách a nedostatočnom dohľade kontrolných orgánov.

Na Slovensku je nefinančných opatrení implementovaných mnoho, avšak v porovnaní s inými vyspelými ekonomikami sa ešte máme kam posúvať. Najväčším nedostatkom slovenskej legislatívy ohľadne zákazov fajčenia sú výnimky pre fajčiarne na rôznych miestach, avšak evidujeme ich postupné vyradzovanie zo zákona, čo je krok správnym smerom. Ďalšou možnosťou na zlepšenie je úprava zákazov v obchodných centrách, reštauráciách a kaviarňach tak aby boli neobmedzené a nedovoľovali časti v ktorých je povolené fajčiť. Tiež by prospelo pravidelne dopĺňať nové miesta so zákazom fajčenia, napríklad verejné parky. Zákaz reklamy tabakových výrobkov tiež zaostáva oproti iným krajinám, napríklad slovenský zákon o reklame vymedzuje formy propagácie, ktoré sa nepovažujú za reklamu tabakových výrobkov. Informovanosť spotrebiteľov o škodlivosti tabakových výrobkov spadá najmä pod legislatívne vymedzenia zákona o výrobe,

označovaní a predaji tabakových výrobkov. Jeho dôležitou súčasťou je regulácia spotrebiteľských balení tabakových produktov, ktorá stanovuje presné podmienky pre zdravotné varovania a odrádzajúce obrázky na baleniach. Tieto pravidlá sú prebraté zo smernice EÚ a stotožňujú sa s minimálnym rozsahom varovaní na obaloch, avšak ostáva priestor pre zlepšenie a zavedenie väčších varovaní. Implementáciu generických obalov, ako navrhovala EÚ by sme neodporúčali nakoľko by mohli zjednodušiť falšovanie cigariet a podporiť nelegálny obchod s nimi. Všimli sme si u nás však nízky výskyt kampaní proti fajčeniu. Podľa Špeciálneho Eurobarometra až polovica pravidelných fajčiarov fajčí cigarety so špeciálnymi vlastnosťami. Tým sa rozumejú mentolové cigarety, slim cigarety alebo organické cigarety. Zákaz predaja cigariet s rôznymi príchutami a arómami bol významným krokom, nakoľko tieto cigarety vyvolávali pocit, že sú menej škodlivé a apelovali najmä na mladých. Až od roku 2016 má Slovensko zriadenú telefonickú linku na odvykanie fajčenia. Vedúci Odboru podpory zdravia Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky Mgr. PhDr. Róbert Ochaba, Ph.D., MPH konštatoval, že za rok jej fungovania zaznamenali 2 412 hovorov, z ktorých opodstatnených bolo 50%. Odborníci na linke poskytujú diagnostiku, vysvetľujú spôsoby odvykania od fajčenia a poskytujú odporúčania na poradenské centrá. Nízku opodstatnenosť telefonátov vysvetľujú tým, že občania si linku zamieňajú s protidrogovou linkou a sú aj osoby, ktorú linku zneužívajú.⁶²

Najbližšia naplánovaná zmena legislatívy týkajúca sa tabakového trhu na Slovensku vstúpi do platnosti 1.februára 2019. Keď bola zmena prvýkrát navrhnutá v roku 2016, v dôvodovej správe Ministerstvo financií SR uvádza, že zámerom návrhu zákona je zavedenie postupného zvyšovania sadzby dane z cigariet.⁶³ Hlavné ciele návrhu sú:

- zvýšenie príjmov štátneho rozpočtu,
- zabezpečenie rovnováhy medzi daňovými príjmami a cieľmi v oblasti verejného zdravia,
- zdaňovanie nových tabakových výrobkov.

⁶² MIKAS, Ján. 31. máj- Svetový deň bez tabaku 2017 : Tlačová správa. [online]. 30.5.2017. Dostupné na: http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=3167:31-maj-svetovy-de-bez-tabaku-2017&catid=56:tlaove-spravy&Itemid=62

⁶³ Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov : Dôvodová správa. [online]. 2016. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CPT=187>

Ministerstvo financií teda samo uznáva, že touto novelou zákona zvyšuje sadzby dane z tabakových výrobkov z dôvodu navýšenia príjmov štátneho rozpočtu. V dôvodovej správe tiež uvádza, že spotrebitelia na Slovensku reagujú na vývoj cien cigariet len mierne a vzhľadom na tempo rastu cien cigariet je ich celková spotreba na slovenskom trhu pomerne stabilná. Spotrebná daň slúži skôr ako daň, ktorou sa vo všeobecnosti zaťažuje spotreba produktov s negatívnymi externalitami. MFSR nezastáva názor, že zvýšenie sadzby spotrebnej dane z tabakových výrobkov má negatívne sociálne vplyvy. O spotrebe tabakových výrobkov a iniciatíve znížiť ju MFSR nič nespomína. Po ôsmich rokoch stabilnej sadzby dane z cigariet čaká Slovensko jej zvýšenie a to len z dôvodu snahy vygenerovať vyššie príjmy z tejto dane.

V minulosti boli zaznamenané vplyvy zvýšenia sadzieb dane z tabakových výrobkov na cenu spotrebiteľského balenia cigariet v podobe nárastu ich ceny o 0,10 € alebo 0,20 €. Príjmy vlády z dane z tabaku rástli stabilne a porovnateľne so sadzbou dane. V spotrebe nevidujeme za posledné roky výrazné zmeny, možno s výnimkou roku 2017. Sadzba dane sa v predchádzajúcom roku nemenila, takže by sme mohli argumentovať, že zníženie spotreby ovplyvnilo zavedenie prísnejších opatrení kontroly tabaku. Otázne je, aký vplyv na spotrebu cigariet majú rastúce ceny krabičiek cigariet. Grafy v predchádzajúcich podkapitolách naznačujú, že ceny na Slovensku rastú pravidelne a pomerne často aj v posledných rokoch, zatiaľ čo spotreba sa pohybovala na stabilnej úrovni. Na základe týchto zistení možno potvrdiť, že slovenskí spotrebitelia reagujú na zmeny cien a sadzieb dane z tabakových výrobkov v malom rozsahu. Ostáva na zamyslenie, či zvyšovanie sadzieb dane a cien cigariet nie je úmyselne nastavené tak aby bolo postupné a sadzby sa z roka na rok líšili v malom rozsahu. Z príkladu v podmienkach slovenského tabakového trhu vyplýva, že zvýšenia sadzieb v nízkej miere nepomáhajú znížiť spotrebu tabakových výrobkov. Zvýšenia sadzieb dane by boli efektívnym opatrením pre zníženie spotreby tabakových výrobkov v prípade, že by boli nárazové a vo veľmi veľkom rozsahu. Významné zníženie spotreby tabakových výrobkov je v rozpore s rastom príjmov zo zdanenia tabaku, takže racionálne zmýšľajúca vláda v ekonomickom zmysle by sa ani nemala snažiť dosiahnuť nižšiu spotrebu. Teoreticky veľké zdvihnutie cien cigariet by z nich urobilo veľmi luxusný statok, ktorý by si kúpil málokto spotrebiteľ. Všetci ostatní spotrebitelia by pravdepodobne vyhľadávali oveľa lacnejšie nelegálne cigarety a pašovanie by tak zaznamenalo enormný rozmach. To sa dá zamedziť efektívnou reguláciou

nelegálneho trhu s cigaretami, uskutočnením kvalitného dohľadu kontrolných orgánov a vysokými pokutami.

Zdanenie tabakových výrobkov je opodstatnené a zastávame názor že by mali byť zdanené vysokými sadzbami, keďže slúžia na zdanenie negatívnej externality. Zvyšovanie sadzieb by sa ale malo používať v spojení s ostatnými opatreniami, na ktoré treba upriamiť väčšiu pozornosť. Zvyšovanie sadzby dane z tabakových výrobkov považujeme za efektívne opatrenie pre zníženie spotreby iba v prípade, že sa jedná o zvýšenie vo veľkom rozsahu. Nesie so sebou však veľa rizík, čo robí z nefinančných opatrení istejšiu voľbu. Rast sadzieb, ktorý vyvolá nepatrný rast maloobchodných cien je opatrenie zamerané len na navýšenie príjmov štátneho rozpočtu. Zmeny cien spotrebiteľských balení v podobe 0,10 € alebo 0,20 €, ktoré sledujeme v prípade Slovenska, sú pre spotrebiteľov nanajvýš zanedbateľné. Môžeme sa domnievať, že sú vykonštruované v tejto podobe preto aby boli nenápadné, aby znížili spotrebu tabakových výrobkov minimálne a aby primárne zvýšili príjmy z daní z tabakových výrobkov.

Záver

Zdanenie tabaku je preukázateľne výhodným fiškálnym nástrojom v rukách vlády. Medzi odborníkmi prevláda názor, že prostredníctvom uplatňovania zvýšených sadzieb dane z tabakových výrobkov môže štát okrem generovania vyšších príjmov efektívne pôsobiť aj na zníženie spotreby tabaku. Túto efektívnosť sme sa rozhodli preskúmať v našej práci. Položili sme si otázku, či je zvýšenie ceny tabakových výrobkov vyvolané zvýšením sadzby dane z tabakových výrobkov efektívnym opatrením na zníženie ich spotreby. Prácu sme riešili v podmienkach Slovenskej republiky a analyzovali sme, či zmeny sadzieb dane z tabakových výrobkov v priebehu rokov znížili spotrebu najrozšírenejšieho tabakového produktu – cigariet.

Pre splnenie hlavného cieľa práce a vytvorenie vlastného posudku efektívnosti zvýšenia sadzby dane z tabakových výrobkov sme sa museli najprv oboznámiť s problematikou prostredníctvom dopadových štúdií vypracovaných zahraničnými odborníkmi. Položili základy pre správne pochopenie skúmanej témy a umožnili formuláciu vlastných názorov na problematiku s aplikáciou na konkrétne podmienky. Dôležitým predpokladom pre splnenie cieľa bolo vymedzenie alternatívnych opatrení používaných na zníženie spotreby tabakových výrobkov, okrem zvyšovania sadzby dane. Umožnilo nám to skúmať vplyvy všetkých opatrení na spotrebu tabaku na Slovensku a neskôr realizovať ich komparáciu s vyzdvihnutím ich rozdielov.

Jednou z najdôležitejších častí práce bolo spracovanie údajov o vývoji sadzieb dane z tabakových výrobkov, cien spotrebiteľských balení cigariet, daňových príjmov a spotreby tabakových výrobkov v rámci Slovenska. Ich analýza nám pomohla dopracovať sa k nasledovným zisteniam:

- Sadzby dane z tabakových výrobkov spolu s príjmami z tejto dane zaznamenávajú rastúci trend.
- Zvyšovanie sadzieb dane z tabakových výrobkov zvyšuje ceny balení cigariet o nevýrazné hodnoty.
- Pri poslednom zvýšení sadzieb dane z tabakových výrobkov ostala legálna spotreba cigariet na stabilnej úrovni, no nelegálna spotreba cigariet sa zvýšila.

- Pokles spotreby cigariet bol zaznamenaný v roku nasledujúcom po roku poslednej implementácie nových a vylepšených nefinančných opatrení. V tomto roku nebolo zavedené zvýšenie sadzieb dane z tabakových výrobkov.

Je nutné konštatovať, že postupné zvyšovanie sadzby v malom rozsahu, ako sledujeme v Slovenskej republike, neprináša efektívne výsledky pre zníženie spotreby. Zvýšenia sadzieb vyvolávajú nepatrné zmeny v cenách a závislých spotrebiteľov to neodradí od fajčenia, ani neprinúti znížiť spotrebu. Musíme sa zväžiť možnosť, že zámer vlády Slovenskej republiky nie je použiť zvýšenie sadzieb dane z tabakových výrobkov na zníženie ich spotreby. Sadzbu dane zvyšuje z dôvodu navýšenia príjmov štátneho rozpočtu.

Komparácia vplyvov zvýšenia sadzby dane z tabakových výrobkov a vplyvov zavedenia nefinančných opatrení na zníženie spotreby tabakových výrobkov umožnila vytvoriť si obraz o efektivite ich použitia. Zistili sme, že podstatný rozdiel medzi aplikáciou finančných a nefinančných opatrení je v negatívnom dopade na iné oblasti. Zatiaľ čo nefinančné opatrenia zavedené na Slovensku nepredstavujú veľké riziko negatívnych vplyvov, zvýšenie sadzby dane z tabakových výrobkov môže vyvolať napríklad nárast nelegálneho obchodu s cigaretami, vyššie zaťaženie nízko príjmových skupín obyvateľstva alebo prehĺbovanie rozdielov medzi sociálnymi vrstvami. Zákazy a obmedzenia, ktoré sú súčasťou nefinančných opatrení robia fajčenie menej spoločensky akceptovateľným a postupne eliminujú príležitosti na fajčenie. Nefinančné opatrenia zaznamenávajú podporu od obyvateľstva, na rozdiel od zvýšenia sadzieb dane, na ktoré spotrebiteľia aj výrobcovia reagujú snahou čo najviac sa vyhnúť vyššiemu zdaneniu. Zo zavádzania zákazov a obmedzení súvisiacich s tabakovými výrobkami plynie aj výhoda ochrany nefajčiarov. Z porovnania výhod a nevýhod oboch druhov opatrení vyplýva, že použitie nefinančných opatrení sa javí ako efektívnejšie riešenie problému vysokej spotreby tabakových výrobkov.

Vypracovaním diplomovej práce sme dospeli k záveru, že zvyšovanie sadzby dane z tabakových výrobkov nie je efektívnym opatrením na zníženie spotreby tabakových výrobkov v Slovenskej republike. Ako alternatívu odporúčame pokračovať v zavádzaní nových nefinančných opatrení v podobe zákazov, obmedzení fajčenia a zvyšovania informovanosti spotrebiteľov.

Zoznam použitej literatúry

Monografie

1. SMITH, Adam. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London : W. Strahan and T. Cadell, 1776.
2. ZUBALOVÁ, Alena. a kol. *Daňové teórie a ich využitie v praxi*. Bratislava : Iura Edition, 2012. 199 s. ISBN 978-80-8078-487-4.

Elektronické dokumenty

3. Action on Smoking and Health, United Kingdom. Fact Sheet: Smoking In Cars. [online]. 2015. Dostupné na: http://ash.org.uk/files/documents/ASH_714.pdf
4. ALESCI, Nina et al. Smoking visibility, perceived acceptability, and frequency in various locations among youth and adults. [online]. 2003. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12634018>
5. American Nonsmokers' Rights Foundation. Municipalities with local 100% smokefree laws. [online]. 2013. Dostupné na: <http://no-smoke.org/wp-content/uploads/pdf/100ordlisttabs.pdf>
6. American Nonsmokers' Rights Foundation. U.S. laws and policies restricting or prohibiting smoking in private units of multi-unit housing. [online]. Berkeley, CA : American Nonsmokers' Rights Foundation, 2015. Dostupné na: <http://no-smoke.org/wp-content/uploads/pdf/smokefreemuh.pdf>
7. Australian Institute of Health and Welfare. National Drug Strategy Household Survey detailed report: 2013. [online]. 2014, 161 p. ISBN: 978-1-74249-665-8. Dostupné na: <https://www.aihw.gov.au/reports/illicit-use-of-drugs/2013-ndshs-detailed/contents/table-of-contents>
8. BLECHER, Evan – VAN WALBEEK, Corné. Cigarette affordability trends : an update and some methodological comments. [online]. 18.6.2009. Dostupné na internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19179369>
9. Community Preventive Services Task Force. Reducing Tobacco Use and Secondhand Smoke Exposure: SmokeFree Policies. [online]. 2013. Dostupné na:

<https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Tobacco-Smokefree-Policies.pdf>

10. Community Preventive Services Task Force. Reducing Tobacco Use and Secondhand Smoke Exposure : Interventions to Increase the Unit Price for Tobacco Products. [online]. Dostupné na: <https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Tobacco-Increasing-Unit-Price.pdf>
11. Department of Health Tobacco Programme. Consultation on Introducing Regulations for Standardised Packaging of Tobacco Products : Summary Report. [online]. 2015. 103 p. Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403489/Consultation_summary.pdf
12. DINNO, Alexis – GLANTZ, Stanton. Tobacco control policies are egalitarian: a vulnerabilities perspective on clean indoor air laws, cigarette prices, and tobacco use disparities. [online]. 2009. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19282078>
13. DUKE, Jennifer et al. Exposure to Electronic Cigarette Television Advertisements Among Youth and Young Adults. [online]. American Academy of Pediatrics, 2014. Dostupné na: <http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2014/05/27/peds.2014-0269>
14. European Commission. Special Eurobarometer 429 : Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. [online]. 2015. 142 p. ISBN 978-92-79-48050-8. Dostupné na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb_special_439_420_en.htm#429
15. European Commission. Special Eurobarometer 458 : Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. [online]. 2017. 142 p. ISBN 978-92-79-69104-1. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2146>

16. HARTMAN, Anne et al. The 2001-2002 Tobacco Use Supplement to the Current Population Survey (TUS-CPS) : Representative Survey Findings. [online]. 2004. Dostupné na: https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/tus-cps/results/data0102/cps_results0102.pdf
17. HOPKINS, David et al. Smokefree Policies to Reduce Tobacco Use. [online]. American Journal of Preventive Medicine, 2009. Dostupné na: https://www.thecommunityguide.org/sites/default/files/assets/Worksite2010Smokefree_Hopkins.pdf
18. CHALOUPKA, Frank et al. Effectiveness of tax and price policies in tobacco control. [online]. 2011. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21115556>
19. International Agency for Research on Cancer. Effectiveness of Tax and Price Policies for Tobacco Control. [online]. Lyon : International Agency for Research on Cancer, 2011, Vol. 14. Dostupné na: <https://www.iarc.fr/en/publications/pdfs-online/prev/handbook14/handbook14.pdf>
20. KAUL, Ashok – WOLF, Michael. The (Possible) Effect of Plain Packaging on Smoking Prevalence in Australia : A Trend Analysis. [online]. 2014. 16 p. ISSN 1664-705X. Dostupné na: <http://www.econ.uzh.ch/static/wp/econwp165.pdf>
21. KPMG. Illicit tobacco in Australia : 2014 Full Year Report. [online]. 2015. 77 p. Dostupné na: <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/illicit-tobacco-in-australia---2014-full-year-report.pdf?sfvrsn=0>
22. KPMG. Project SUN : A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland. 2016 Results. [online]. 2017. 233 p. Dostupné na: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/uk/pdf/2017/07/project-sun-2017-report.pdf>
23. MONS, Ute. Impact of national smoke-free legislation on home smoking bans – Findings from the International Tobacco Control (ITC) Policy Evaluation Project Europe Surveys. [online]. 2013. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4010876/>

24. OHSFELDT, Robert – BOYLE, Raymond – CAPILOUTO, Eli. Effects of tobacco excise taxes on the use of smokeless tobacco products in the USA. [online]. 1997. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9353656>
25. ORZECZOWSKI. B. – WALKER, R. The Tax Burden on Tobacco : Historical Compilation. [online]. Arlington (VA), 2011, Vol. 46. Dostupné na: https://www.taxadmin.org/assets/docs/Tobacco/papers/tax_burden_2014.pdf
26. PEKURINEN, Markku. The demand for tobacco products in Finland. [online]. 1989. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2819275>
27. PEKURINEN, Markku. Economic Aspects of Smoking : Is there a case for government intervention in Finland? [online]. Helsinki : National Agency for Welfare and Health, 1991, 520 p. Dostupné na: <http://etheses.whiterose.ac.uk/4255/1/DX079910.pdf>
28. SAFFER, Henry – CHALOUPKA, Frank. The effect of tobacco advertising bans on tobacco consumption. [online]. Journal of Health Economics. 2000. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/16e4/7c19d9809d88e6af498c43d2c6f251316110.pdf>
29. SMEE, Clive. Effect of tobacco advertising on tobacco consumption : A discussion document reviewing the evidence. [online]. London : Economics and Operational Research Division, Department of Health, 1992. Dostupné na: https://archive.org/stream/op1279296-1001/op1279296-1001_djvu.txt
30. U.S. Department of Health and Human Services. The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress : A Report of the Surgeon General. [online]. Atlanta, GA : 2014, 944 p. Dostupné na: <https://www.surgeongeneral.gov/library/reports/50-years-of-progress/full-report.pdf>
31. U.S. National Cancer Institute. The Economics of Tobacco and Tobacco Control. [online]. Bethesda, MD. : U.S. Department of Health and Human Services, 2016, 617 p. Dostupné na: https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/21/docs/m21_complete.pdf
32. World Health Organization. Interventions to reduce tobacco consumption. [online]. Dostupné na: <http://www.who.int/tobacco/research/economics/interventions/en/>

33. World Health Organization. Raise Taxes on tobacco. [online]. 2016. Dostupné na: http://www.who.int/tobacco/mpower/raise_taxes/en/index2.html
34. World Health Organization – International Agency for Research on Cancer. Tobacco Smoke and Involuntary Smoking. [online]. In: *IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks To Humans*. Lyon : 2004. Vol.83. 1452 p. ISSN 1017-1606. Dostupné na: <http://monographs.iarc.fr/ENG/Monographs/vol83/mono83.pdf>
35. World Health Organization. Framework Convention on Tobacco Control. [online]. Geneva : 2005, 36 p. ISBN 978 92 4 159101 0. Dostupné na <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf;jsessionid=325FB001A42B859740B5BC0AAFE891D6?sequence=1>
36. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic. [online]. 2015, 103 p. ISBN: 978 92 4 150912 1. Dostupné na: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/178574/9789240694606_eng.pdf?sequence=1
37. XU, Xin et al. Cigarette Price-Minimization Strategies by U.S. Smokers. [online]. In: *American Journal of Preventive Medicine*. 2013. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4603745/>

Články v elektronických časopisoch, zborníkoch a iné príspevky

36. BAUER, Joseph et al. A longitudinal assessment of the impact of smoke-free worksite policies on tobacco use. [online]. In: *American Journal of Public Health*. 2005, Vol 95, No. 6. Dostupné na: http://www.tobaccofreeair.org/METC_Smoke-FreeAirMaterials/SelectReferences/Smoking_Cessation/Bauer%20AJPH%202005.pdf
37. Euractiv. Regulácia tabakových výrobkov v EÚ. [online]. 11.5.2015. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/danova-politika/linksdossier/regulacia-tabakovych-vyrobkov-hladanie-noveho-smeru-000283/>
38. MCINTOSH, Andrew. Tobacco tax cheating falls : Dodging levy on cigarettes drops, but rises in other areas. [online]. In: *Sacramento Bee*. 27.6.2007. Dostupné na: <http://www.tmcnet.com/usubmit/2007/06/27/2743714.htm>

39. METHERELL, Lexi. Tobacco tax increase will cut smoking rates, say public health experts. [online]. In: *ABC News*. 3.5.2016. Dostupné na: <http://www.abc.net.au/news/2016-05-03/tobacco-tax-increase-will-cut-smoking-rate/7380748>
40. MIKAS, Ján. 31. máj- Svetový deň bez tabaku 2017 : Tlačová správa. [online]. 30.5.2017. Dostupné na: http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=3167:31-maj-svetovy-de-bez-tabaku-2017&catid=56:tlaove-spravy&Itemid=62
41. Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov : Dôvodová správa. [online]. 2016. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CPT=187>
42. MOHEETH, M. Incidence and Shifting of Tax : 12 Factors [online]. In: *Accounting Notes*. Dostupné na: <http://www.accountingnotes.net/taxation/tax-shifting/incidence-and-shifting-of-tax-12-factors/10063>
43. New York City Council. Prohibiting smoking in pedestrian plazas and public parks. [online]. 2011. Dostupné na: <http://legistar.council.nyc.gov/LegislationDetail.aspx?ID=773185&GUID=FD6CB044-E7FC-497B-A487-7B9457D760FC&Options=ID%7cText%7c&Search=332>
44. NUDD, Tim. This Irish Anti-Smoking Ad Is So Good, It's Now Running in New York. [online]. In: *Adweek*. 5.1.2018. Dostupné na: <http://www.adweek.com/creativity/this-irish-anti-smoking-ad-is-so-good-its-now-running-in-new-york/>
45. SMITH, Katherine – SAVELL, Emily – GILMORE, Anna. What is known about tobacco industry efforts to influence tobacco tax? : A systematic review of empirical studies. [online]. In: *British Medical Journal*. 2014, Vol. 22, Issue 2. Dostupné na: <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/22/2/e1>
46. Vancouver Board of Parks and Recreation. Park Board Smoking Regulation Bylaw. [online]. 2010. Dostupné na: <http://vancouver.ca/your-government/park-board-smoking-regulation-bylaw.aspx>

47. WEBI, Devan. Factors that determine tax shifting. [online]. 19.11.2013. Dostupné na:
<http://devanwebi.blogspot.sk/2013/11/factors-that-determine-tax-shifting.html>

Zákony a právne predpisy

48. Zákon č. 152/1995 Z. z. o potravinách

49. Zákon č. 67/1997 Z. z. o ochrane nefajčiarov

50. Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii

51. Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame

52. Zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov

53. Zákon č. 89/2016 Z. z. o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov

Zoznam použitých databáz

Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky. Dostupné na:

<https://www.financnasprava.sk/sk/titulna-stranka>

Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Dostupné na: <http://www.mfsr.sk/>

Štatistický úrad Slovenskej republiky. Dostupné na: <http://www.statistics.sk>